ЗАГАДКОВИЙ МЕТЕОРИТ

Дівчина повернула обличчя до хлопця, лукаво поглянула з-під примружених вій.

— …А ще… що б ви ще зробили заради мене?

Він кумедно приклав руки до вузьких грудей, захоплено вигукнув:

— Все, що завгодно! Піду на край світу! Полечу на Марс… Аби тільки з вами, Шурочко…

Дівчина дзвінко засміялася, підхопилася з піску, скочила в воду Радісно підставила обличчя, груди, всю себе набігаючій морській хвилі. Хлопець опасливо відсунувся назад, оберігаючи модні штани і вузьконосі чере-вики від бризок.

Шура іронічно гукнула:

— Еге! Далеко вам до Марса! Занадто шануєте свої штани!..

Хлопець розгубився. Простягнувши руки, подався вперед.

— Шурочко! Та я готовий позбутися не тільки штанів, а й…

Нова хвиля пустотливо і сильно хлюпнула на нещасливого кавалера, змочивши його з голови до ніг, за-бивши подих Він закашлявся, одскочив назад. Дівчата, що лежали неподалік, засміялися, Шура вибігла з води, ледве стримуючись, щоб не пирхнути від реготу.

— Ну от бачите! Непідходяща я супутниця!..

Хлопець, ставши під грибком, роздягся, ніяково викручував мокру одежу. Шурочка ж вилізла на великий камінь, випросталася, закинувши руки за голову. Всім єством своїм вбираючи сонячні промені, теплий морсь-кий вітер, неосяжну манливу далину, — завмерла, ніби богиня древніх міфів.

Хлопець щось знову хотів сказати, та чомусь завмер прислухаючись. Замовкло і веселе щебетання сусід-ніх дівчат. Шурочка теж здивовано підвела обличчя вгору.

З-за хмар долинало потужне ревіння. Воно блискавично наростало, перетворювалося в оглушливий грім. Весь пляж схвилювався, зарухався. Потім в небі спалахнула яскрава цятка, стрімко понеслася до землі. За нею волочився довгий димовий шлейф.

— Метеорит! — закричали сотні голосів.

Небесний гість промчав над пляжем, війнувши гарячим подихом. Жінки злякано закричали. Оглушливо гримлячи, болід врізався в морську гладь за півкілометра од берега. Височенний стовп води і пари піднявся вгору.

Шурочка радісно заплескала в долоні. Сяючи захопленим поглядом, підбігла до хлопця.

— Чого ж ви стоїте, мов статуя? Така подія!

— А що… треба робити? — розгубився хлопець.

— Як то що? — сердито гукнула Шура. — Пливти туди… шукати метеорит. Доки вчені приїдуть, може, ми його самі знайдемо!

— Я не думав… що це можна!

— Ех ви, тютя! А ще на Марс збираєтесь! Ану бігом за шлюпкою. Бачите, там пункт видачі. Підженіть сюди. А я — принесу аквалanг.

Хлопець хотів щось заперечити, але Шура вистрибом помчала до будинку відпочинку. Нічого не поро-биш, доведеться йти.

Пляж вирував, на всі лади обговорюючи подію. З-за обрію летіли до місця падіння вертольоти. Коли Шура повернулася на берег з аквалангом в руках, хлопець уже сидів у шлюпці, яка вперто крутилася на одному місці метрів за двадцять од пункту видачі.

— Пливіть сюди! — крикнула Шура.

— Так вона не слухається, — розгублено відповів хлопець. — Крутиться і все...

Дівчина засміялася, махнула рукою і кинулася в воду. За хвилину вона вже сиділа в шлюпці. Поклавши аквалanг, схопилася за кермо.

— Гребіть. Скоріше.

Над місцем падіння здіймався туман. Вода злегка вирувала. Хлопець злякано озирнувся, заглянув у мор-ську глибінь.

— І ви... хочете стрибати, Шурочко?

— Аякже! З човна метеорита не знайдеш!

— Хіба не бачите — вода кипить! Він гарячий. А он — вертольоти летять... Знайдуть і без нас.

Шура хутко прищібнула балони з киснем, взяла маску. З жалем поглянула на супутника.

— Дивлюся на вас… чесне слово, жаль! Невже все життя ви будете з берега дивитися, як хтось відкрива-тиме таємниці? Невже в вашій душі нічого нема, крім пустих слів для легковажних дівчат? Ех ви, космонавт!

Хлопець знову приклав руки до грудей, бажаючи відповісти, але Шура вже одягла маску, окуляри і, мах-нувши на прощання, кинулася в воду.

Мул, піднятий падінням, поволі осідав. Шура заглибилася метрів на п’ять, озирнулася. З одного боку ви-дно було тремтливий примарний стовп з міріад дрібненьких бульок води.

"Певне, там", — задоволено подумала дівчина.

Ще кілька плавних рухів ногами і руками. Глибше. Глибше. Ось уже видко в жовтаво-бурому світлі дно, покриті водоростями підводні скелі. А поміж ними…

Дівчина вражено завмерла. Ні, це не метеорит. Ось чітко видно поліровану поверхню кулястого чи цилі-ндричного тіла, виступи якихось приладів. Вони оплавлені високою температурою, покалічені, але ще зберегли свої форми.

Шура наблизилася до дивовижного предмета, доторкнулася рукою, пропливла вздовж нього. В сутінках прочитала напівстерті літери, намальовані червоною фарбою. Що таке? "Сатурн-1"! Не може бути! "Сатурн-1" — це ж автоматична ракета, яка багато років тому послана в район Юпітера і Сатурна. Вона мала облетіти ці планети, сфотографувати їх і повернутися назад. Шура пам’ятає, що та ракета замовкла десь біля Юпітера. Ста-лася аварія. Так повідомляли вчені, що керували запуском. А тепер… вона повернулася! Яка радість для науки!

Шура вже хотіла підніматися нагору, та зненацька зупинилася. її погляд впав на дивовижний предмет, прикріплений до ракети. Це була

подоба півкулі, що вросла в металеву поверхню космічного корабля. Дівчина придивилася до неї. Пригадала в пам’яті конструкцію ракети "Сатурн-1". Ні, такого виступу на цій ракеті не було. Тим більше, що метал корабля сріблястий, а ця півкуля — темно-фіолетова, майже чорна.

"Може, якийсь метеорит врізався в корабель під час польоту", — подумала Шура.

Ще раз придивилася. Ні, не схоже. Метеорити не бувають такі ідеально шліфовані. Жодної подряпини. Тоді… що ж воно?..

Раптом химерна думка промайнула в свідомості дівчини. Холодок хвилювання прокотився в душі. А мо-же… ця півкуля… штучного походження!.. Тоді це подія світового значення! Скоріше нагору…

Шура відштовхнулася від скелі, метнулася, мов стріла, до поверхні. її зустрів гуркіт вертольотів, які на-висали над місцем падіння, шум голосів. До шлюпки, де сидів розгублений хлопець, наближався катер. Він стишував хід. З палуби почувся гучний окрик, посилений динаміком:

— Хто вам дозволив пірнати?

Дівчина схопилася руками за борт шлюпки, скинула маску, гукнула:

— А в кого ж треба питати дозволу?

На катері засміялися. Вчений — товстенький, лисий мужчина в клітчатій сорочці— розвів руками, похи-тав головою:

— Ви хоч бачили, що там упало?

Шура вилізла на шлюпку, випросталася, схопилася рукою за борт катера, який буз уже поряд.

— Це не метеорит, — схвильовано сказала вона. — Це ракета "Сатурн-1"!

Вчений аж присів од несподіванки.

— Ви впевнені… в цьому? — чомусь прошепотів він. — Ви не марите?..

— Я читала напне. Крім того, біля ракети є якесь тіло… Штучного походження…

— Водолази! — крикнув учений. — Опускайтеся вниз! Не гайте ні секунди!

Шура скинула окуляри, серйозно поглянула на вченого, на моряків.

— Треба повідомити Комітет Міжпланетних сполучень. Сергія Соколова.

— Безумовно! — радісно згодився вчений. Потім, глянувши на обличчя дівчини, завмер з розкритим ро-том. Тільки через хвилину він спромігся на слово.

— Те-те-те, кого ми бачимо? Та ви ж Олександра Місяць?

Дівчина досадливо знизала плечима.

— Ви вгадали. Але яке це має значення?

Моряки, почувши ім’я дівчини, оточили її, щиро потискували руки.

Вона, сміючись, вирвалася з дружнього кола, стрибнула в шлюпку.

— Підіймайте ракету. А я повідомлю в Москву. Хай пришлють спеціальний вертольот.

Вчений, який ще й досі не міг отямитися, гукнув:

— А чому ви тут? Адже скоро ваш політ?

— Відпочиваю, — усміхнулася Шура. — На Марсі моря нема. От і милуюсь на прощання.

Водолази почали опускатися під воду. Дівчина сіла до керма. А хлопець ще й досі остовпіло дивився на Шуру, мов зачарований. Нарешті, він здобувся на слово:

— Так ви... справді... та сама... що летить на Марс?.. Олександра Місяць?..

— Та сама, — засміялася Шура. — Гребіть до берега. У нас ще багато справ.

— Який я нікчема, — прошепотів хлопець.

— Чому ж, — одізвалася дівчина. — Тепер ви можете виконати обіцянку — розшукати мене на Марсі...

Хлопець присоромлено мовчав.

ДРУЗІ ЧИ ВОРОГИ?

До Голови Комітету Міжпланетних сполучень Соколова прибув славетний гість, один з найбільших фі-лософів Заходу Семюель Мен.

Після офіціального прийому, який був влаштований в Космограді — науковому містечку під Москвою. Мен побажав говорити з Соколовим. Обидва вчені відокремилися від шумливого кола колег, зайшли до альтан-ки, захованої в густому плетиві дикого винограду. Звідси видно було купол Комітету, гігантську скульптуру Ціолковського в центрі зореподібної площі, але шум сюди не долинав.

Мен кілька хвилин спостерігав за скульптурою, важко зітхнув, похитав головою.

— Дивний утвір, — тихо сказав він. — Ціолковський зображений слабким дідом… Він втомлено спира-ється на палицю… Але обличчя сповнене сили і віри. Воно спрямоване в небо, до зірок…

— Що ж вас дивує? — запитав Соколов.

— Сама ідея… Мене дратує ваша фанатична віра. Адже й ви знаєте, що людина смертна, що людство не-досконале, що його роз’єднують сварки, ворожнеча, нестатки. Не видно кінця шляху… Не видно мети… Звідки ж у вас віра? На чому вона виростає?..

Худе, аскетичне обличчя Соколова зберігало спокій, майже байдужий вираз. Тільки важкі повіки втом-лено піднялися, на співбесідника зирнули пронизливі сірі очі.

Невже Мен серйозно запитує такі дурниці? Нібито! Великі чорні очі хворобливо блищать в їхній глибині горить вогонь якогось шукання. Чого не вистачає цій людині, якої розгадки?

— Я трохи дивуюсь, містер Мен, — сказав Соколов, повільно вимовляючи слова, ніби при слухаючись до їх змісту, — Невже для вирішення таких тривіальних питань ви приїхали до нас?..

— Майже, — хитнув головою Мен. — Це н пусті питання. Я прочитав, що скоро летить ваша експедиція на Марс. Я подумав про можливу зустріч з іншими істотами…

— То й що?..

— Я уявив собі цю зустріч… І не знайшов., у собі віри, такої віри, яка написана на обличчі цієї скульпту-ри… Такої віри, яка звучить у ваших словах…

— Чому?

— Невже ви не розумієте? Тисячоліття на Землі гуляють війни і смерть. Панують рабство і голод. Най-кращі здобутки генія кидаються в пащу руйнації. Навіть зараз, коли ми збагнули необхідність мирного співжит-тя, нема спокою, нема довір’я. І це на планеті, де люди — брати, сини однієї матері. А чого ж ви чекаєте від чужих істот? Невже солідарності, розуміння?

— Так, — твердо відповів Соколов.

— Абсурд. Де основа такої віри?

— Ви забуваєте найпростіше, містер Мен. Боротьба людей між собою на Землі — це пошуки найкращого суспільства. Для всіх народів. Це було. Це є. Це неминуче. Але вихід у Космос людина почала не заради тієї ж самої боротьби. Не заради руїни і смерті. Вище стремління штовхає її на розгадку віковічних тайн. І я не вірю в битву між чужими космічними расами. їм нема для чого нищити одне одного. Ми будемо чужі фізично… хай навіть зовсім несхожі… та є щось значніше, що об’єднує нас!

— Що саме? — скептично запитав Мен.

— Розум.

— Ви матеріаліст, — знизав плечима Мен, — а говорите, ніби містик. Що таке розум? Тільки здатність нікчемної купки праху усвідомлювати своє буття. Вмирає людина — вмирає й розум. Для людства нема майбутнього, нема перспективи, а значить, нема й вищих моральних чи етичних норм. Все це вигадки. Тільки жорс-тока боротьба за місце у Всесвіті для свого виду, для своєї сім'ї. Ось девіз буття…

— Не так… Не так, містер Мен. По-перше, розум не вмирає… Тільки тіло зникає, а розум ні! Він стає здобутком інших людей, невже ви не розумієте цього? Погане відкидається, і до загальної скарбниці вливають-ся нові й нові чудесні думки, діла, мрії людей і поколінь. Людство не можна ділити на окремих індивідів. Воно — єдиний організм. Воно безсмертне. Вмирають окремі клітини, організм не вмирає. І чим далі, тим міцнішим він стає, розумнішим, зрілі-шим. Все те, про що ви кажете — минулі війни, сучасні суперечки — хвороби рос-ту. Земля вийшла в Космос, людство стає дорослим…

— І вступає в битву за місце під Сонцем… В битву з іншими людьми! — підхопив Мен. — Закон Приро-ди жорстокий. Збільшується число людей, не вистачає Місця на Землі. Ми повинні шукати інших планет. Вони — також. В такій ситуації ви забудете про гуманізм.

— Ні, — посміхнувся Соколов. — Мені жаль, що ми не розуміємо один одного. Я знаю лише одне — нам нема чого ділити з чужими істотами. А об'єднувати є що…

— Життя переконає вас в протилежному…

— Що ж… Хай так…

Слова Соколова перебив вигук. Вчені поглянули в напрямі до входу. Там стояв молодий, коренастий хлопець в білому халаті оператора. Він важко дихав, ніби після сильного бігу.

— Що трапилося? — здивувався Соколов. — Чому ви в такому вигляді?

Хлопець піднявся вище, зупинився біля вчених.

— Пробачте, що потурбував, — похапливо говорив він, ковтаючи слова. — Важливе повідомлення… з Криму… В море впала ракета…

— Яка ракета? — схопився з місця Соколов.

— "Сатурн-1".

— Де вона?

— Її витягли метеоритчики. Олександра Місяць телеграфувала, щоб вислали літак…

— Негайно вишлемо…

— Це ще не все! Біля ракети знайдено чужеродне тіло… штучного походження…

Мен і Соколов зачудовано перезирнулися, якусь мить помовчали, дивлячись в очі один одному, ніби на-магалися прочитати думки співбесідника.

— Почалося, — прошепотів Мен.

— Справді почалося! — дивним голосом відповів Соколов. — Тільки не те, що ви гадаєте…

Повернувшись до оператора, він чітко, роздільно сказав:

— Повідомте всіх членів марсіанської експедиції. Андрія Савенка, Івана Огнева, Олександру Місяць. Передстартова відпустка відміняється. Хай повертаються в Космоград…

В РІДНИХ МІСЦЯХ

Огнєв минув старезний паркан, ввійшов на цвинтар. Ледве помітною стежечкою, що вилася поміж гроб-ків, вийшов на оброслу покрученим вишняком галявинку. Зупинився над трьома могилками. Одна велика, дві — поряд — малесенькі. В головах буйно розрісся бузок, між травою червоніли ягоди суниці.

Огнєв заплющив очі, мовчав. Він ніби прислухався до якогось внутрішнього голосу, до щебетання пта-хів, до смутного подиху вітру. От би вернути минуле, воскресити людей, що тінями пролинули десь в небуття!

Де ви, дзвінкі голоси моїх маленьких синів, лагідний погляд дружини? Нема… Могила німо хоронить свою здобич вже більше двадцяти років. Навіки. Назавжди…

Огнєв стріпнув головою. Ні! Неправда! Всі пі роки ви були зі мною, любі сини мої, кохана дружинонько! Ось і зараз срібним передзвоном ллється сміх Васі і Серьожі… мріють в тумані блакитні очі їхньої мами…

Йому вже більше сорока. А скільки подій! Війна. Напружена праця. Відбудова. Перші супутники Землі. Перші польоти людей у космічну безодню. ї серед цієї навали подій горить пекучим полум’ям той жахливий день… Літній день сорок третього року.

Літаки з хрестами над містечком. Жорстокий бій у повітрі. Океан вогню внизу. В тому пеклі гинули жін-ки, діти…

В той день Огнєв збив два штурмовики. Обпалений, поранений, він поспішав додому. Серце калатало шалено в грудях, мов передчувало щось недобре…

Ввечері він з товаришами хоронив синів і дружину.

Двох близнят — улюбленців усього полку і їхню двадцятирічну маму…

Гуркотіла земля об віко труни. Мовчали льотчики, стоячи з похиленими головами навколо. А Огнєв — блідий, посивілий за один день — дивився невидющим поглядом у безвість. В} ста його щось шепотіли. Він марив про майбутній світ… про світ, в якому не буде страждань, в якому діти не горітимуть в огні жахливих вибухів…

Огнєв розплющив очі, похитав головою. Ще далеко до світу без мук… а може, й взагалі такий світ немо-жливий… Але все-таки він виконав свою мрію… всі сили віддав стремлінню у простір. Тільки творити, а не руйнувати — ось був девіз його країни, нового світу…

Незабаром старт корабля. Політ на Марс. Незвіданий, таємничий шлях. Заради торжества розуму, заради майбуття, заради тих, хто зростає серед людської ниви, готується прийняти в своє серце естафету великого знання.

І ці могилки… і ці сумні спогади… теж закликають, ведуть, нагадують. Прощайте, сини мої… прощай, дружино… Ви будете разом зі мною в темряві Космосу…

Огнєв уклонився могилкам, важко зітхнув і пішов стежиною далі. Вона вела до кручі, вужакою сповзала до неширокої річечки. Огнєв спустився вниз і здивовано зупинився.

Під кручею росла столітня верба. Біля неї стояв десятилітній хлопчина, тримаючи в руках вірьовку. Дру-гий її кінець був перекинутий через товсту гілляку, і на ньому теліпався прив’язаний за ногу ще один хлопець. Він кректав, стогнав, звивався в повітрі, але не кричав.

Той, що стояв унизу, примовляв:

— Ну, ну… Ще трохи, підтягайся… Зігни ноги… Хапайся руками…

— Хапайся, хапайся! — сердито хрипів той, що висів. — Не дістану — хіба не бачиш?.. Ось я тебе пові-шу — сам спробуєш!

Огнєв зареготався, побачивши таку несподівану картину. Почувши сміх, хлопець випустив вірьовку. Йо-го товариш бебехнувся з криком додолу.

— Що це ви робите? — здивовано запитав Огнєв. — Вперше бачу таку дивну гру!

— Це не гра, — бликнув спідлоба той, що впав. — Це репетиція…

— Репетиція? Що ж ви репетируєте?

— Невагомість… в космічному кораблі… Ми після школи підемо в училище астропілотів.

— Ось для цього й тренуємось, — додав солідно другий.

Піднявши погляд на Огнева, він раптом помітив на його грудях значок з ракетою. Подивився на облич-чя… Круте підборіддя, розрізане вертикальною зморшкою чоло, гострі очі, зовсім сиве волосся. Хлопцеві захо-пило дух. Та це ж… сам Огнєв!..

Він штовхнув ліктем товариша, тремтливим голосом запитав:

— Ви… ви… Огнєв… Іван Сергійович?..

— Я самий, — дружньо усміхнувся космонавт.

— Той, що скоро на Марс?..

— Еге ж. Будемо знайомі.

Він серйозно потиснув рученята хлопцям, груди яким аж розпирало від захоплення, стримуючи посміш-ку, показав на вірьовку:

— Це добре, що ви готуєтесь до польотів… Тільки теліпатись на вірьовці не раджу. Можете покалічи-тись. У вас технічний гурток є в школі?

— Нема.

— Треба організувати. Повернуся з Марса, провідаю. Так і передайте своїм товаришам…

— От би потрапить на ракету до вас! — захоплено сказав другий хлопчик. — Один би тільки раз проле-тіть до Марса — і вмерти можна!

— А нащо ж умирати! — здивувався Огнєв. — Вивчишся — полетиш живий.

— Е, коли те буде!..

— Не бійся, час швидко пролине!..

З-за повороту зненацька з’явилася легкова машина. Колихаючись на гребенях піску, вона наблизилася до Огнева. З неї вискочив молодий хлопець в формі зв’язківця, закричав:

— Іване Сергійовичу! Ледве розшукав вас. Термінова телеграма.

— Звідки?

— З Космограда.

Огнєв розгорнув листочок, прочитав:

"ПЕРЕДСТАРТОВА ВІДПУСТКА ОДМІНЯЄТЬСЯ. ВАЖЛИВІ ПОДІЇ НЕГАЙНО ПОВЕРТАЙТЕСЯ В КОСМОГРАД. СОКОЛОВ".

Подих якоїсь таємниці війнув у серці Огнева. Дивна телеграма. Академік Соколов даремно не буде тур-бувати. Що ж трапилося?

Він поглянув на принишклих хлопців, на мить задумався, пошукав у кишені, потім рішуче одщібнув зна-чок космонавта від грудей… Подав його старшому. Строго сказав:

— Це для всього класу. Чуєте?

Хлопці навіть роти пороззявляли від несподіванки.

— Це… назовсім?

— Назовсім! Тільки з умовою — вчитися на п’ять!..

Огнєв поплескав хлопців по плечах, сів у машину. Проїжджаючи мимо кручі, ще раз з ніжністю поглянув на цвинтар, де спочивав прах його рідних.

Все гаразд. Смерть відступає перед життям. Рядом з могилами молоді хлоп’ята готуються полетіти в да-лекі світи. Ради живих, ради прийдешніх. Смерті нема. Є тільки сум, печаль за минулим, є тільки невпинне стремління вперед...

А хлопці ще довго дивилися вслід машині, ніби не вірили, що бачили тільки що славетного космонавта Огнева. Але ж це правда. Ось в долоні лежить блискучий значок "Почесний космонавт". На ньому зображений срібний півмісяць, а навхрест — ракета. І цей значок належав Огневу, а тепер він подарований класу. Аж підскакуючи від радості, хлопці помчали понад берегом, високо підіймаючи вгору значок, несамовито галасуючи:

— Огнєв! Справжній Огнєв!..

АНДРІЙ САВЕНКО

Од станції Андрій ішов пішки. До села було гри кілометри. Поряд з високовольтною лінією линула в да-леч стрічка асфальту, але Савенко вибрав стару польову дорогу.

Теплий вітрець збивав з хлібів пилок, жовтава хмарка життєдайним струменем туманилась в повітрі, в п’янкій високості заливалися жайворони.

Андрій зайшов у жито, яке майже закрило його з головою, зупинився. Захопив у обійми жмут ласкавих колосків, притиснув до обличчя.

Неймовірно! Минають сторіччя, люди вже мчать в темряві простору, а поля, як і раніше, котять хвилі під вітром, пестять на своїх грудях нові і нові покоління. Яка предковічна, яка неповторна сила! Я повертаюся до тебе, я п’ю твою снагу, щоб знову готуватися в далеку дорогу…

Здрастуйте, жита! Вітаю тебе, жайвороне! Низький уклін тобі, поле безкрає, поле батьківське! Поцілуй мене, вітре пестливий, як колись у дитячі роки — пам’ятаєш? Я часто вибігав ранком за село, зустрічався з тво-їм дружнім подихом, вдивлявся в голубе марево на обрії. Там я бачив прийдешні роки, майбутні дороги! Поцілуй мене тепер, вітре! Ти говорив мені правду в своєму чарівному шепоті. І тепер несу в серці безмірну вдяч-ність, повертаю її тобі, полям, сонцю, паркій, родючій, незабутній батьківській землі…

Котять хвилі жита. Пилить предковічна дорога. Мов чарівні казки старої бабусі, химерно летять у блаки-тній безодні хмарини. Тануть… знову народжуються… сплітаються з вітром в майже нечутних обіймах, співа-ють мовчазну пісню великої гармонії літнього дня…

З-за горба виринули перші хати рідного села. Вірною сторожею вишикувалися тополі. Понад ними зама-йорів у високості білий змій. Андрій, побачивши його, аж засміявся від радості.

Білий змій. Паперовий змій. Саме з нього почався шлях у небо. Хай він був недоладний, смішний, але хлопчик Андрійко, що його запускав, завжди підіймав погляд угору. До зірок…

Це ти його вів по важкій і славетній дорозі, змій далекого дитинства. Славен будь! Я знову бачу тебе. Ти знову на струмені повітря здіймаєшся під хмари, і оченята мужніх хлоп’ят вбирають в себе чари небесної безо-дні. О, вони не опустяться вниз, ті очі, які напилися з космічного джерела!.. Здрастуй, химерний, смішний, не-вмирущий змій!..

А ось і село. Царина, заросла дерезою. Вишневі сади. А понад ними, скільки око бачить, манячать в пові-трі антени радіо і телевізорів. Як далеко ти сягнуло, село! Залишаючись в обіймах матері-природи, ти простягло безконечні руки в навколишній світ. Ти одержало очі, що бачать через океани, ти оволоділо слухом, що чує го-лоси синів твоїх на інших планетах. І все ж таки ти незмінне для вірних синів — тепле, ніжне, близьке серцю, як материнське лоно… Здрастуй, село!..

З скрипом розчинилися ворота першого від поля подвір’я. Андрій ввійшов у них. Ступив по пружному споришу. Мамо! Чи серце твоє віщує, що син недалеко?

Загуркотіло в сінях. На ганок вискочила літня жінка. Сплеснула руками, кинулася назустріч синові, при-пала. Він з висоти велетенського зросту схилявся, ніжно цілував у сиве волосся, змарнілі худі щоки, заплакані очі…

Мати відхилилася, милуючись широкоплечою постаттю сина, ясновидим лицем, на якому ласкою сяють сині очі з-під кудлатих брів, рідні очі єдиного сина.

— Повернувся, сину! А я жду не діждуся! Чи надовго ж?..

— На місяць, мамо!

— Слава тобі, господи. А потім… знову туди?..

Мати несміливо показала очима вгору. Андрій засміявся, ствердно хитнув.

— На Марс, ненько…

Мати жалісно зітхнула, змахнула сльозу.

— Думала, налітаєшся… женишся. Такі дівчата кругом повиростали. Я б онуків гляділа… А ти…

— Е, матусю! — легковажно махнув рукою Андрій. — Біля зірок мої наречені літають. Може, десь спій-маю — тоді обов’язково привезу до тебе на поклон…

— Смієшся все…

— Та ні, серйозно!..

— То прошу ж до хати, Андрійку! Будемо гостей звати…

Та не довелося старенькій звати гостей. Сусідські хлопчаки побачили Андрія і зчинили ґвалт. Босонога гвардія помчала вздовж села.

— Савенко приїхав! Андрій приїхав!— лунало над хатами.

До хати Савенків потяглися люди. Завітав голова сільради, завклубом.

І не встигла мати вгостити сина обідом, як його вже повели до клубу. Там ждало майже все село.

Зустріч вийшла душевною, урочистою. Школярі нашвидкуруч організували концерт самодіяльності. Зворушений Андрій відповідав на сотні запитань, розглядав моделі ракет, виготовлені в школі, слухав виступи юних артистів. Особливо йому сподобався хор Фальшивлячи від хвилювання, він виконував пісню, написану місцевим поетом:

Незабутня моя, кохана

Мати рідна, Земля,

Я у світах незнаних

Бачу тебе здаля.

Бачу твої щасливі

І поля і гаї,

Чую грозові зливи,

Урагани твої,

А ніжні дівочі голоси виводили, вкладаючи в мелодію найщиріші почуття, приспів пісні:

Чи на Марсі, чи на Місяці —

У найдальших зоряних краях,

Маяками очі твої світяться,

Батьківщино дорога моя…

Потім вступив бас — худорлявий, високий, гнучкий, як лозина, десятикласник:

В небі сяють планети,

Нових Колумбів ждуть.

Я в могутній ракеті

Вирушаю у путь.

Чи вернуся — не знаю,

Вірю лише в одне:

Ти із гордістю в серці

Пригадаєш мене…

Хор гримів, підхоплюючи знову приспів, а Савенко. заплющивши очі, летів думками на далекий Місяць, де стояла, готова до старту, могутня ракета. Як здорово, як точно цей сільський автор передав почуття людини, що вирушає в космічні блукання. Саме так: невпинне почуття єднання з далекою Вітчизною. Якими далекими від життя були прогнози деяких західних філософів. Вони вважали, що людина буде одірвана від звичних об-ставин у космосі, і це порушить її психіку. О, маловіри! Ніде, навіть на краю безконечності, справжня людина не буде одинокою, вона відчуватиме биття сердець своєї родини, свого народу, своєї планети. Роз’єднує не від-стань, а пустота в душі!.. Яка радість, що навіть діти в рідному краю розуміють це…

Концерт закінчився. Андрія попрохали розповісти про свої враження. Затамувавши подих, односельчани — і дорослі і малі — слухали про перельоти між Землею і Місяцем, про будівництво перших наукових баз на супутнику Землі, про дивовижні пригоди в безмовних пустелях іншого світу, про підготовку першого польоту на Марс.

— Наче казка! — прошепотіла старенька баба, що сиділа поряд з матір’ю Андрія. — От щаслива ти, Ма-рино… такого сокола породила!..

— Всі вони такі, — радісно відповідала мати, тамуючи гордість і хвилювання.

Аж опівночі закінчилась зустріч. Щебетливі, рум’яні дівчата зграєю проводжали героя до хати, співали йому пісень. Хлопчаки простягали з усіх боків фотографії, жадаючи підпису. Він підписував, усміхався, ішов селом, ніби сп’янілий, поглинаючи в душу, в серце, в кожну клітину тіла неповоротний аромат степового села, нічного, скропленого зоряними бризками неба, чари місячного проміння.

І ось вони вдвох. Мати і син. Як колись, мати сідає на призьбу. Андрійко схиляє їй голову на коліна. Обоє мовчать. Там, де повнота почуттів — не треба слів.

Мати пестить поріділі кучері сина, знову і знову переживає його бурхливе життя — від дитинства до зрі-лості. Завтра буде біль, буде розлука… сумніви, чекання, невідомість… Та хай! Ось сьогодні — серце сина б’ється рядом з материнським серцем, його бунтівлива душа на хвилину задрімала біля батьківського порога…

— Синку…

— Що, ненько…

— А чи не страшно тобі… там… у небі?..

Лагідні зморшки усмішки лягають біля очей сина, він ледь помітно крутить головою.

— Не страшно, мамо. Ти пам’ятаєш — я в дитинстві часто дивився на зорі, на Місяць?..

— Пам’ятаю, Андрійку…

— Ще тоді в мене виникла дивна думка… а може, й не дивна… Я збагнув, що людина — не чужа у Все-світі… що вона — частина його… так, як листок на дереві, як клітка в нашому тілі… Тільки не всі люди

розу-міють це! Коли я ходжу серед скель на Місяці, я бачу на небі Землю… я знаю, що на тій Землі ти, мамо… Коли я полечу на Марс, я буду бачити зелену зірочку рідної планети. А доведеться побути в інших світах, полетіти до далеких зірок — я слідкуватиму за Сонцем… Серце говоритиме, що біля Сонця є планета, де живе мати моя… Так буде завжди, матусю… Колись люди помчать за межі нашої зоряної системи, за мільйони світлових років. І юнаки та дівчата будуть дивитися в перископи на рідну зоряну спіраль. Серед мільйонів мерехтливих вогників буде один вогник нашого Сонця… А біля нього знову єдина, своя, неповторна планета… і мати…

Сльози радості котяться по щоках матері. Вона мовчить, вбирає в серце дорогий голос. О, яке щастя, до-ле моя! Буде летіти син у таємні світи, і слідом за ним простелеться материнське благословення.

І чорна безодня оживе від подиху тієї любові, і стане вона колись домівкою, як і тепла, обжита Земля…

Спи, мій синку… Спи, Андрійку… Хай пройдуть перед тобою дитячі роки, хай напоять душу твою ці-лющими спогадами дитинства.

А син дрімає, знеможений враженнями літнього дня, думами, потоком буряних мрій. В туманній свідо-мості народжуються і згасають дивні видіння…

…Вихором проносяться зірки на тлі чорного неба. Мов опале листя за вітром, спадають вони в темний океан, що котить важкі хвилі з невідомості. З глибини Космосу наближається вогняна крапка. Вона блискавич-но виростає, перетворюється в сяючий корабель. Він не схожий на ракети Землі… Це — зорельот далекого сві-ту!

На шляху корабля виростають гострі зубці скель. Сильний удар! Полум’я вибуху високо здіймається в небо, осяває океан зловісним

промінням. Андрій кидається вперед, простягаючи руки. Він несамовито кричить: "Там же люди, живі істоти! Вони загинуть!.."

— Вставай, Андрійку! Проснись! — чується турботливий голос матері.

Що таке? Чому зник чужий зорельот? Де подівся океан?..

Андрій схоплюється з призьби, протирає очі. Навколо ніч. Місяць схиляється до заходу, а в воротях сто-їть листоноша — молода дівчина. Вона несміливо підходите до Савенка, вибачливо всміхається.

— Я не хотіла турбувати. Але тут написано— терміново!..

— Що таке? —не розуміє Андрій.

— Телеграма, — ледве чутно сказала мати. Вона затамувала подих, чекала. Невже? Невже знову розлу-ка? За що? Чому? Не слід було так радіти...

Андрій розкрив листочок, при світлі місяця прочитав телеграму, рвучко повернувся до матері.

— Мені треба їхати, мамо!..

Не скрикнула, не заплакала. Тільки схилила голову, прошепотіла:

— Коли?

— Зараз. Негайно.

— І не приїдеш знову?

— Не знаю...

— Коли ж тебе ждати, синку?..

— Не знаю, ненько...

СИГНАЛ ТРИВОГИ

Соколов не спав три доби. Дні й ночі проводив він у лабораторії, досліджуючи таємничий предмет, при-несений ракетою. На четверту ніч він вирішив відпочити.

Увійшовши в кабінет, він машинально включив телевізор і приліг на диван. Ішла передача якогось євро-пейського телевізійного центра. На екрані діялося щось незрозуміле: з космічного простору на Землю опуска-лися дивні, чорні й страшні, грибоподібні апарати. З їхніх люків виповзали потворні істоти, схожі на восьмино-гів. Вони пересаджувалися в легені, рухливі машини, будувалися рядами й мчалися над Землею, спопеляючи полум’ям своїх випромінювачів усе, що попадалося на шляху — села, міста, поля. На обрії піднімалися гігант-ські стовпи диму від ядерних вибухів. По Землі котився вогненний вихор...

Між руїнами металися юрби збожеволілих від страху людей... Люди падали, топтали один одного, згоря-ли...

Вогонь охопив Лондон...

З гуркотом звалилася Ейфелева вежа... Як карткові будиночки розвалювалися хмарочоси Нью-Йорка...

Після цих картин смерті й руйнування на екрані з’явилася всміхнена особа диктора, що розв’язно пояс-нив:

— Леді й джентльмени! Ми показали вам психологічну композицію "Бачення прийдешнього". Саме така доля, на нашу думку, очікує людство найближчим часом. Перша звісточка отримана — на радянську ракету "Сатурн-1" у космосі зроблений напад. Залишки ворожого апарата впали разом з ракетою в море. Треба очіку-вати нападу на нашу планету. Земля беззахисна перед грізними інопланетними силами...

— Який кретин, — прошептав Соколов, вимикаючи телевізор. — А всі тому, що ніхто нічого не знає. Кожний бовтає все, що йому прийде у голову. Але що ж зрештою таїть у собі дивна півсфера?

На інший день після її падіння на Землю, півсферу привезли в Космоград. Спочатку вона була темно—фіолетової, потім стала прозорої, майже невидимої, як стекло, опущене у воду. Усередині переливався вишне-вих кольорів туман, спалахували іскорки. Не було ні швів, ні отворів, ні якого-небудь знака або малюнка.

Півсферу із працею відкріпили від корпуса ракети, у який вона впаялася невідомим способом. Сподіва-лися, що внизу буде отвір, але його не виявилося. Прозора речовина не піддавалася аналізам — ні хімічному, ні спектральному. Від нього неможливо було відколоти навіть малюсінький шматочок, алмаз не залишав на ньому риси, полум’я пальника з температурою у двадцять тисяч градусів не робило на нього ніякої дії.

Учені губилися в здогадах. Ясно було тільки одне — що апарат зроблений розумними істотами, які пере-бувають або перебували в межах сонячної системи. Але хто вони? Наші сусіди або жителі далеких планет? З якою метою зроблений цей експеримент із півсферою? Може бути, у ній укладене послання людям Землі? Тоді чому таким дивовижним способом?

Розгадки нема. Є тільки тисячі найбезглуздіших вигадок. Де ж розгадка? В чому вона? Соколов спеціа-льно викликав членів

марсіанської експедиції з відпустки, тримає їх біля себе. Може, доведеться міняти марш-рут корабля. Та пройшло три дні — і нічого Академік схопився з дивана, нервово заходив по кабінету Розгадка мусить бути простою. Чим вищі по розуму істоти — тим простіші в них методи єднання…

На столі виник маленький світловий прямокутник телевізофона. На ньому з’явилося обличчя оператора, помічника Соколова. Рот його роз’їхався до ушей, в кабінет ввірвався торжествуючий голос:

— Перемога, Сергію Олександровичу!

— Як? — скрикнув академік. — Розшифрували?

— Інфрачервоний фільтр. Вони бачать в інфрачервоному спектрі!..

— Що там видно?

— Рухливі зображення. Ми нічого не розберемо Ждемо вас…

— Біжу!.. Спішу!.. Голубе, я розцілую вас, Хто це придумав?..

— Ніхто. Всі. Ви ж самі сказали — розгадка мусить бути простою.

— Генії!.. Поки що нікому не кажіть. Я йду…

Соколов з трепетом схилився над інфрачервоним екраном. За ним було видно прозору сферу апарата. В глибині, на синьому тлі, бігли хвилясті лінії золотистого кольору. Вони переплiталися в найрізноманітніших комбінаціях, пливли згори донизу. Соколов скрипнув зубами. О прокляття! Стояти отак, мов бовдур, не розуміючи нічого! Там, певне, пульсують живі думки розумних істот, вони звертаються до нас, а ми нічогісінько не розуміємо…

Та ось лінії обірвалися, тло потемніло, на ньому спалахнули срібні цятки. З глибини випливла куля пла-нети. Навколо кулі повис фантастичний сяючий пояс.

— Сатурн! — скрикнув хтось.

Соколов махнув нетерпляче рукою, не зводячи погляду з рухливих картин.

Сатурн відсунувся вбік, по чорному тлу промайнули кульки супутників. Другий з них наблизився, пере-творився з диск. З’явилися гострі зубці гір. Серед них сліпучий вибух. Потім на блискучій білій рівнині — ула-мки колосального корабля. Потім три фіолетові кулі на тлі Сатурна і знову… все почалося з хвилястих ліній.

Соколов випростався, поглянув на своїх помічників. Розгублено потер скроню, знову заглянув у отвір екрана.

— Товариші… Здається, все ясно… Там трапилася катастрофа. Вони прохають допомоги!..

— Їхній корабель впав на другому супутнику Сатурна. На Мімасі! — підхопив оператор, помічник ака-деміка. — Тільки де ж розумні істоти? Ми не бачили нічого, схожого на життя! Може, вони загинули?

— А хто ж тоді послав сигнал нещастя? Хто дав наказ цьому апарату причепиться до нашої ракети? — почулось запитання.

Соколов одним поглядом припинив суперечку.

— Як би там не було — розгадка знайдена! Дякую вам. Відпочивайте. Через кілька годин ми скличемо спеціалістів на нараду. Треба вирішити, що ми можемо зробити…

РИЗИКОВАНЕ РІШЕННЯ

Ррозповідь Соколова була прослухана з незвичайним хвилюванням. Навіть літні вчені не могли всидіти на місцях. Тільки Мен, якого теж запросили на нараду, сидів мовчазний, нахмуривши брови. Андрій Савенко, Іван Огнєв і Олександра Місяць, які повернулися з відпустки, радісно перемовлялися. Вони передчували, то в їхиій долі стануться великі зміни Наступний виступ Голови Комітету підтвердив здогадки.

Соколов після хвилинної паузи знову вийшов на трибуну. Він оглянув присутніх вчених, космонавтів і сказав:

— По-моєму, те, що ви прослухали, не вимагає коментарів. Висновок зводиться до кількох слів. Перше. В системі Сатурна потерпіли катастрофу розумні істоти. Звідки вони — ми не знаємо. Чи з сусідньої сонячної системи, чи з далеких галактик, чи. може, з якоїсь нашої планети. Це не має значення. Головне те, то вони звер-таються по допомогу. До нас, людей Землі. Обов’язок Розуму велить нам відгукнутися на заклик… Хто хоче висловитися в цін справі?..

Мен важко звівся з місця. В залі пролунав його хрипкий, здивований голос:

— Пробачте… Я тільки гість. Але мені дивно, що питання ставиться вами, колега Соколов, досить легко-важно. Як можна рятувати якихось істот або навіть відгукуватись на їхній заклик, не знаючи, хто вони, які во-ни…

— А яке це має значення? — дзвінко гукнула Шура.

— Як ви не розумієте? — здивувався Мен. — Може, це потвори, страховиська, психіка яких не має нічо-го спільного з нашою. Може, вони готувалися до нападу на Землю… і тільки нещастя змусило їх

послати нам звістку з проханням допомоги!.. Може, вони ніколи не зрозуміють нас?

— Але ж ми зрозуміли їх! — м’яко відповів Соколов. — І зовсім не важливо, яка в них зовнішність. Я вже казав вам, що найголовніше — Розум. Тільки він об’єднує різних істот. Я вірю — ми знайдемо спільну мову з далекими братами!

— Що ж ви можете зробити? — розвів руками Мен. — Ваша ракета готується до польоту на Марс. Тіль-ки на Марс. А катастрофа відбулася в районі Сатурна. І минуло вже кілька років. Отже, дві перешкоди. Перша — відсутність необхідної ракети. А друга — авантюрність вашого задуму. Це безглуздий риск. Невже ваші ко-смонавти підуть на нього?..

— Підуть, — спокійно сказав Огнєв.

— Хіба в цьому можна сумніватися? — підхопив Андрій Савенко. — Це ж просто чудово! Ми летіли в звичайний, черговий дослідницький політ. Ми не знали, що чекає нас на Марсі. Ми не мали абсолютно конкре-тної мети, а лише приблизну. І раптом — таке везіння! Зустріч з розумними істотами інших планет, експедиція для їх порятунку. Ну, знаєте, містер Мен, для такої мети я навіть верхи на примітивній ракеті полетів би!..

Присутні весело засміялися. Мен тільки, руками розвів.

Тоді Соколов знову підняв руку, вимагаючи тиші.

— Отже, вирішено. Експедиція полетить до Сатурна. У нас нема можливості в найближчий час побуду-вати досконаліший корабель. Доведеться використовувати той, що мав стартувати на Марс. Міняється все —маршрути, прискорення, запаси пального, інструкції. Для цієї важкої і копіткої роботи я й викликав вас...

ПРОЩАННЯ

Соколов уже був біля дверей кабінету, коли пролунав дзвінок телевізофона. Академік підійшов до столу. На екрані з’явилось обличчя Семюеля Мена. Він привітався і вибачливо сказав:

— Я сьогодні лечу додому. Дізнався, що ви тепер будете проводжати своїх космонавтів. Чи не можна .. мені… ще раз побачити їх?

— О прошу! Я чекатиму вас біля під’їзду Комітету…

Мен секунду помовчав, ніби обдумував щось, потім повільно промовив:

— Весь світ стривожений… Всі вважають, що людство напередодні чогось надзвичайного… Хто ви-явиться правим? Ви чи я?..

Соколов засміявся.

— Поговоримо в машині. Я мушу поспішати…

Через кілька хвилин прозорий електромобіль, минувши розкішні сади Космограда, вирвався на бетоно-вану автостраду. Поряд з Соколовим сидів задуманий Мен. Він неуважно дивився на буйні плантації кукурудзи, що розмаїтою стрічкою слалися мимо, і говорив, наче вві сні:

— Я не спав цю ніч, містер Соколов. Я думав… Я шукав помилки в своїх переконаннях…

— Ну і як? Знайшли? — поцікавився академік.

— Туман… Вся історія — це боротьба протилежних сил, ідей. Так було завжди. Так є. Так мусить бути. Але у вашому стремлінні до єднання з чужими світами я бачу щось інше. Звідки воно? Чи не порушення це за-конів Природи? Що вийде з вашого задуму?..

— Тільки одне, — серйозно відповів Соколов. — Велетенський стрибок у Знанні. Ми давно збагнули, що новим рівням свідомості відповідають нові закони. Ворожість, притаманна нижчим соціальним формаціям, у вищих суспільствах мусить замінитися прекрасною боротьбою за істину. Наша країна вже стала на цей шлях. Ми без страху йдемо назустріч заклику з Космосу… Ми знаємо, що той заклик посланий Розумом. Чого ж боя-тися?

— Я, напевне, просто невіглас, — знизав плечима Мен. — Все ж таки симпатія або антипатія часто ви-кликаються навіть формами — приємними чи неприємними. І це на Землі, де природа єдина, рідна і близька нам. А що можна сказати про породження чужих світів? Що спільного } них і в нас?..

— Гармонія, — лаконічно відповів Соколов. — Звук можна записати численними способами — магніт-ним, механічним, світловим. Але Моцарт, записаний будь-яким з цих способів, залишиться Моцартом. Яка б не була структура живих істот, які б не були в них почуття, вони теж, як і ми, йдуть до гармонії з Природою. А Природа, як я твердо переконаний, існує реально. Отже, шляхи її пізнання, які вийшли з абсолютно різних сві-тів, все одно зустрінуться в одному пункті…

— Може… Хай буде так, — приглушено озвався Мен. — Ви знаєте, дуже важко під кінець життя пере-конуватися, що ти десь помилявся. Це буде страшна катастрофа…

Соколов весело засміявся, похитав головою.

— Не зовсім так, містер Мен! Не зовсім так! Прямого знання нема. Щоб ствердити якусь суть, треба, щоб існувала антисуть. Щоб відзначити світло, треба відчути тьму…

— Невесела перспектива… Всі мої переконання стануть тьмою, на тлі якої засяє ваша істина? Чи не так?..

— А яке це має, зрештою, значення? Кожен чесний чоловік робить те, що він вважає правильним… Але ось вже недалеко космодром…

Мен поглянув ліворуч. Там на обрії вимальовувались гігантські ферми естакад, кранів Поміж ними стоя-ло сторч кілька металевих сигар — ракет.

Мен жваво повернувся до Соколова, в його очах майнула зацікавленість.

— Як же ви вирішили проблему такого далекого польоту? Чи не можна дізнатися про це?

— Залюбки. Ніякого секрету нема. План дуже ризикований, але абсолютно реальний. Такі досвідчені пі-лоти, як Огнєв і Савенко, безумовно здійснять його. Ви знаєте принцип нових двигунів?..

— Майже ні…

— Детально прочитаєте в спеціальних журналах. Я скажу коротко. В кораблі є два двигуна. Один — для розгону в атмосфері — електротермічний, другий — для польоту в Космосі — іонний. Силова установка — ядерна. Вона переводить енергію ядра безпосередньо в електроенергію…

— Про іонний двигун я знаю, — озвався Мен. — Це давня конструкція. А про термічний — не чув…

— Теж нічого принципово нового. В спеціальному каналі створюється температура біля десяти тисяч градусів. Робоча рідина перетворюється в плазму і реактивним потоком вилітає в дюзи. Під час польоту в атмо-сфері спеціальні насоси, встановлені на носі корабля, всмоктують повітря, конденсують його, поповнюючи та-ким чином втрачене. В попередньому проекті цього вистачало, щоб стартувати з Марса і повернутися на Зем-лю…

— А тепер?..

— Тепер ні. Довелося поламати голову. Огнєв запропонував геніально простий вихід Супутник Сатурна Титан мас надзвичайно густу атмосферу. Перш ніж сідати на Мімас, який не має повітря, корабель зробить кі-лька витків у атмосфері Титана, щоб набрати в баки робочої речовини…

— Чудово. Але ж це дуже важко…

— Я вірю нашим хлопцям… Отже, вони сядуть на Мімас, виконають завдання, а повертаючись, знову поповнять пальне в атмосфері Титана…

— Ви говорите так, ніби впевнені в успіху…

Соколов нахмурився, помовчав, ніби підшукуючи слова, потім зітхнув.

— Так… Очевидно, що дійсність не завжди збігається з планом… Проте, якщо нема певності — краще нічого не починати.

Електромобіль з шурхотом вискочив на бетоноване покриття космодрому і зупинився біля великого ку-пола диспетчерського пункту. Соколов вийшов з машини, з хвилюванням попрямував до входу. Побачив три постаті. Дві високі, одну — тоненьку, струнку. Всього кілька

кроків мав зробити академік, а за той нікчемний відрізок часу перед його внутрішнім поглядом пролинула вічність…

Мільйони людей, мільйони юнаків і дітей омріювали ці знаменні дні. Вони тисячі разів проводжали своїх героїв у далекі світи, вболівали за ними в тяжких пригодах, допомагали в нещастях, раділи успіхам. І ось… ожили сторінки книг Живі герої стоять на полі космодрому, готуються в небезпечний шлях. Чи повернуться вони? Чи допоможе їм пристрасне бажання мільйонів сердець?

Вуста Соколова мовчали. Він зупинився перед своїми учнями, зустрівся з поглядом кожного.

Огнєв. Людина-камінь. Суворе обличчя, а глибоко, в очах — океан ніжності. За нього можна бути спо-кійним. Корабель в надійних руках.

Савенко. Мрійник, безстрашний астронавт. Для нього нема в світі перешкод. Колись ця його риса була небезпечною. Ще досі пам’ятає Соколов, як Савенко під час пробного польоту е кілька разів перевищив швид-кість учбової ракети, форсувавши двигуни. За це він був на місяць позбавлений права на політ. Що ж, така при-страсть притаманна юності. Але тепер бунтівливе море заковане в гранітні береги міцної волі. На Савенка мож-на покластися в будь-якій скруті…

Шура… Олександра Місяць. Радистка корабля. Феноменальна дівчина. В двадцять років вона вже інже-нер вищого класу. І навіть опанувала майстерність пілотування ракет на трасі Земля–Місяць…

Дівчина перша кинулася до Соколова, припала до грудей. Потім схилилася, поцілувала його руку.

Академік зніяковів, поцілував її в лоб.

— Для чого ти… Шурочко?

Обличчя Шури поблідло. Вона крізь сльози дивилася на Соколова і говорила щирі, сердечні слова:

— Ви не тільки людина… Ви символ майбутнього… Вам будуть наслідувати тисячі юнаків і дівчат, які ще навіть не родилися… Ось чому я цілую ваші руки… Спасибі вам за все… Сергію Олександровичу… Спаси-бі, учителю., ви так багато зробили для нас… спасибі за велику, чудесну дорогу…

Хвиля ніжності залила душу Соколова. Але він стриманий, навіть трошки суворий.

— Спасибі, Шуро… Але всі ми лише здійснюємо мрію покоління… Ми тільки стріла в руках планети…

З Огневим і Савенком обнялися мовчки, поцілувалися по-слов’янському. Підійшов Мен, потиснув руку Шурі. Повернувся до Огнєва і Савенка. З трудом підбираючи слова, сказав:

— Ваш політ… не простий. Це не тільки справа науки, техніки… Це запитання людської душі… Планета буде ждати відповіді — хто оточує нас в просторі — вороги чи друзі? Я бажаю вам успіху, мужні люди…

На пульті, в диспетчерському пункті, спалахнув червоний сигнал. Почувся голос в динаміку:

— Чергова ракета "Космоград–Місяць" готова до старту. Просимо займати місця.

— Пора,— зітхнула Щура.

Останні потиски рук. Три постаті, одягнені в сріблисті комбінезони, рушили до центру космодрому, де виднілися сигари ракет. Соколов ще

кілька кроків пройшов поряд з своїми учнями, зупинився, потім потер чоло долонею, ніби щось згадуючи.

— Щось хотів сказати тобі, Іване… Дуже важливе… Ага, згадав… Я довго думав про наступну зустріч. Хочу, щоб ви пам’ятали одне… Не чекайте нічого схожого на нас… Ви чуєте? Хай будь-який вигляд не буде для вас несподіванкою!

— Я розумію вас, — серйозно відповів Огнєв. — Ми вже говорили про це…

— І ще одне… Може, вони зовсім не з інших систем…

— Як? Ви гадаєте… що тутешні?

— Все може бути…

— Марс?..

— Гадаю, що ні…

— Невже Юпітер? Сатурн?

— Будьте готові до всього, друзі мої… Будьте справжніми вченими… А тепер поспішайте…

Космонавти пішли. Огнєв кілька разів оглядався назад. Там, біля купола диспетчерського пункту, непо-рушно стояла постать їхнього вчителя. Що значили його слова? Які несподіванки вони віщували екіпажу кос-мічного корабля?..

СТАРТ

В той час люди Землі вже зробили перші рішучі кроки в Космос. На Місяці було побудовано кілька нау-ково-дослідних пунктів, створено радянську міжпланетну станцію і обсерваторію. Десятки автоматичних ракет з приладами облетіли найближчі планети — Венеру і Марс. Але фотографії, які вони передали на Землю, внес-ли ще більше суперечливого в думки вчених, ніж існувало досі. Грунт під ногами вчених, які заперечували ро-зумне життя в системі Сонця поза Землею, захитався. Прилади сфотографували невеликий венеріанський супу-тник. Його не було видно в телескопи завдяки сильному блиску планети. Супутник мав неправильну кільцеви-дну форму. Ентузіасти вважали його штучним. Консерватори, як і слід було чекати, заявили, що це великий астероїд.

Марсіанські супутники теж ставили загадку. На фотографіях, переданих автоматичними станціями, вони здавалися ідеально кулястими. Таких утворів у природі не було.

Крім того, думка про надзвичайну виключність життя у космосі, яку так пристрасно захищав ідеалістич-ний вчений Джінс, була нещадно розбита вже першим дослідженням Місяця. Навіть на природному супутнику Землі, в умовах майже повного вакуума, в кратерах, цирках, в щілинах і проваллях існувало життя. Воно чіплялося за будь-який притулок, воно використовувало найменшу можливість вбирати в себе необхідні речовини, ловити енергію Сонця, воно стверджувало свою зверхність над суворим оточенням.

Більшість учених схилилися до того, що в системі Сонця можна чекати зустрічі з іншими розумними іс-тотами. Ждали з нетерпінням експедиції на Марс. І раптом… несподіванка. Голос, послання Розуму прийшло зовсім неждано з холодного пояса великих планет. Хто були вони, ті, що зазнали нещастя? Звідки прилетіли? Чого можна чекати рід них?

Такі думки хвилювали мільярди людей Землі. В той день всі телевізори планети були настроєні на хвилю передавальної станції Місяця.

Серед невеликого кратера, недалеко від підземних оранжерей і сховищ, височів гігантський іонний кора-бель. На його сріблистому борту вирізнявся гордий напис: РОЗУМ. Чотири роки будували його тисячі найкра-щих інженерів і конструкторів, вчених і робітників Радянського Союзу, десятки заводів постачали будівництву па Місяці найдосконаліші прилади і матеріали.

І ось… сталося! Троє посланців Землі, одягнені в важкі скафандри, стоять біля входу в корабель. За склом шоломів видно їхні спокійні, трохи замкнуті лиця їх бачать тепер всі: діти і діди, жінки і чоловіки… бли-зькі і далекі, друзі і вороги… На них тепер з гордістю і любов’ю дивляться тисячі юнаків, що готуються ступи-ти на славетну і небезпечну дорогу пізнання… Мати Андрія, сидячи біля телевізора в далекому українському селі, шепоче сердечні слова напуття, подруги Щури привітально всміхаються космонавтам, діти з рідного міс-течка Огнева затамували подих, ждучи сигналу старту.

На Землі всі бачили, як Огнєв підняв руку. Планета завмерла. Почулися приглушені слова, спокійні слова командира корабля:

— Прощайте, люди Землі! Ми бачимо ваші серця, відчуваємо тепло ваших душ! Віримо, що в небезпеці нас підтримає материнська рука планети. А коли повернемось — я вірю, що межі Всесвіту розширяться. Я пе-реконаний, що в море розуму Землі ввіллється розум іншого світу. До зустрічі, люди Землі…

Космонавти ввійшли в люк. Телеоператори від’їжджали все далі і далі від корабля. Тепер зображення на екрани Землі передавалося з-за прозорого покриття.

Пролунав сигнал. Здригнулася поверхня Місяця. Вогняний вихор вихопився з-під основи космічного гі-ганта, підняв його вгору. Вслід за тим ураганний потік сліпучих газів зруйнував скелі кратера, зметнув хмару пилу над поверхнею супутника і жбурнув корабель в зоряну безодню…

В ПОЛЬОТІ

Троє діб іонні двигуни розганяли корабель, виводячи його на заздалегідь розраховану орбіту — поза площиною обертання астероїдів. Могутня сила перевантаження владно тримала космонавтів притиснутими до крісел. Всі вони спали під впливом довгодіючого препарата. Керування на цьому відрізку траси здійснювалось тільки автоматами. В чорній глибині неба промайнув і зник червоний Марс, так і не розкривши своєї загадки, далеко внизу засріблилися іскорки астероїдних потоків. Люди не бачили цього. Тільки коли корабель, підкоря-ючись наказу автопілота, слухняно повернувся, націлюючись на умовну точку, що збігалася з орбітою Сатурна, наступило пробудження.

Двигуни замовкли. Тиша охопила все. Вона була такою раптовою, що скидалася на удар. Зникла вага. Корабель разом з людьми повис у зовсім новому світі. Космонавтам не вперше доводилося відчувати такий стан, але раптова зміна після страшного перевантаження далася взнаки.

Навіть залізний організм Огнева не міг відразу побороти темряву непритомності. Свідомість народжува-лась, пробивалася крізь морок, відчувала оточення, та хвилі сонливості колихали командира корабля в м’яких всевладних обіймах, ніби потішаючись над безсиллям людини.

Шура марила. Їй ввижалося море, ніжний світанок. І прибій, шумливий, ритмічний прибій, ніби удари годинника вічності. Рухається вогняна стрілка по голубому циферблату, схиляється до фатальної риси.

Що ста-неться, як вона торкнеться? Що станеться? Шура знала, що треба проснутися, знала, що все це тільки марево… і не могла…

А Савенко бачив вві сні безкрайній чорний океан, суворі скелі, на яких розбився чужий корабель. Та ось… з корабля виходить постать в чорному скафандрі. Це дівчина… дівчина іншого світу. Вона струнка, висо-ка, довге біле волосся спадає хвилями до плечей, але обличчя її не видко. Яке воно? Чи схоже на людське? Чо-му вона одвертається? Невже боїться викликати огиду в жителя чужої планети?

Дівчина піднімається на скелю, простягає руки у відчаї, ніби прохає допомоги. Не чути голосу, тільки в просторі летить, квилить мелодія благання, віри, сумніву і чекання.

А внизу наступають вогняні хвилі розтопленої лави. Вони здіймаються вище і вище, вони загрожують ді-вчині. Андрій оглядається, шукає шляху до неї. Нема. Тільки один вихід — летіти!

Немає крил? То дарма. Зате є непоборне бажання!

Андрій напружує силу, в єдиний порив вкладає всю свою волю. Перемога! Він летить понад киплячим потоком, опускається біля дівчини. А хвилі лави бризкають на скелю, пашать нестерпним жаром.

Андрій підхоплює дівчину на руки, здіймається разом з нею в повітря. І ось вже нема океану, нема вог-няного потоку. Внизу колихаються під вітром жита. Легко на серці. Тільки що це?.. В його обіймах не чужа іс-тота, а Шура! Ось зовсім близько блискотять її великі сірі очі, чується тихий шепіт:

— Ти прийшов до мене… далекий, чужий… Ти прийшов і врятував мене… Ти живе, безсмертне серце Всесвіту… Ти людина…

Хто ж вона, ця дивна істота? Шура? Та чому на ній такий химерний скафандр, неземне білосніжне волос-ся?

Гучні музикальні акорди прокотилися над світом, змели всі видіння. Андрій розплющив очі і побачив над собою велетенський ілюмінатор, а за ним — зоряне небо.

Повернув голову набік, зустрівся поглядом з Огневим.

— Довгенько ми спали, — засміявся командир. — Більша половина шляху позаду.

— Невже? — здивувався Андрій.

— Поглянь на прилади. Ми вже пройшли орбіту Юпітера…

— Значить, незабаром гальмування?

— Так.

— А що з Шурою? Вона не прокидалася?

— Треба перевірити, — занепокоївся Огнєв. — Зараз, я підведуся…

— Можете не турбуватися, — почувся насмішкуватий голос Шури. — Я раніше вас прокинулася…

Минали години. Потужна корабельна радіостанція послала короткий рапорт на Землю. Через деякий час прийшла відповідь. В ній було кілька схвильованих, лаконічних слів:

"ЛЮДСТВО ВІРИТЬ, ХВИЛЮЄТЬСЯ, ЖДЕ СОКОЛОВ".

На екранах з’явився диск Сатурна. Потужна телескопічна установка збільшила його. На чорному тлі ясно вирізьбилось сліпуче кільце, попливли кільця супутників.

Огнєв, припавши поряд з Шурою до екрана телескопа, прошепотів:

— Скільки не дивлюся на Сатурн — завжди дивуюся…

— Чому, капітане? — поцікавилася дівчина.

— Погляньте на кільце… Яка ювелірна точність. Який неймовірний поділ на рівні пояси! А блиск, колір? Чому вони різні в кожному поясі? Якщо це залишки супутника, що колись був розірваний, то чому вони вилаш-тувалися в просторі так геометрично точно? Ніхто з астрономів не міг дати задовільної відповіді на це запитан-ня…

Шура жваво повернулася до командира, в її очах з’явився вираз подиву:

— Невже ви хочете сказати…

— Іване! — заглушуючи голос дівчини, прогримів бас Андрія. — Курс збігається з розрахованим в ме-жах двох секунд. Точка гальмування через п’ятнадцять хвилин…

— Скорегую при гальмуванні, — відповів Огнєв. — А тепер прошу зайняти місця і прийняти препарат…

— Знову спати? — жалібно скривилася дівчина.

— На цей раз небагато, — посміхнувся Огнєв. — Опускатися на Мімас будемо в свідомому стані… Ав-томатам не зовсім можна довіритися…

Командир не закінчив фрази. Весь корабель раптово потряс жахливий удар…

ОСТАННІЙ ШАНС

Космонавти завмерли. На пульті замиготіли багрові спалахи тривоги. Десь в коридорі, за стінкою каюти завила сирена.

Огнєв — блідий, суворий — переглянувся з Андрієм, кинувся до пульта, поглянув на прилади.

— Метеорит, — хрипко сказав він. — Баки пального пробиті.

Коротка пауза. Різкі слова наказу:

— Одягти шоломи!

Через кілька секунд космонавти перетворилися з людей в химерних пуголовків. З-за прозорих сфер не видно було виразу очей, не чулося слів страху. Все, що трапилося, здавалося неймовірним сном.

— Андрію!

— Чую, Іване!

— Лічильна машина працює?

— Так.

— Запусти. Обчисли швидкість витікання пального. Чи вистачить для гальмування!.. Я перевірю двигу-ни.

Огнєв вийшов у коридор. Савенко схилився над електронним автоматом. Швидко склав програму, беру-чи за основу показання приладів. Стрічка поповзла в прийомну щілину. Шура і Андрій не зводили очей з ко-льорових вічок машини, з надією прислухалися до її рівномірного байдужого потріскування. І ось надійшла відповідь. Автомат викинув стрічку з результатом обчислення. Андрій схопив її, прочитав ряди цифр.

— Що? — прошепотіла Шура.

Андрій промовчав. Він, опустивши голову, стояв біля пульта, ніби боявся поглянути в очі дівчині. І вона все зрозуміла. Підступила до товариша, доторкнулася до його плеча.

— Кінець?..

— Не знаю...

На порозі каюти з’явився Огнєв. Почулися його короткі, різкі слова:

— Пробоїну закрити неможливо. Бокові двигуни вийшли з ладу. Ми падаємо на Енцелад — перший су-путник Сатурна.

Савенко подав командиру стрічку з розрахунками. Огнєв миттю проглянув її, відкинув геть. Метнув по-гляд на хронометр. Глухо сказав:

— Вже нема часу для роздумів. Нормальне гальмування неможливе. Але в нас є десантна ракета. її паль-ного вистачить, щоб приземлитись на Енцелад. Андрію! Я доручаю це тобі. Разом з тобою полетить Шура.

— А ви, капітане? — скрикнула дівчина.

— Тихо. Я спробую врятувати "Розум".

Савенко мовчки кивнув головою.

— А якщо… ні… якщо кінець… Тоді наказую повертатися на Землю. На Енцеладі можна знайти робочу речовину. Вийдете на орбіту навколо Землі, пошлете радіограму. До вас вишлють допомогу. Все. Поспішай, Андрію!

Огнєв обняв товариша, дівчину, відштовхнув їх. Шура від дверей каюти оглянулася, судорожно зітхнула, щоб не заридати. Ще секунда, ще мить — і розум не витримає! Що це? Кошмар наяву? Підступний удар Кос-мосу за те, що вони осмілились проникати в його тайни?

— Шуро! — почувся тривожний голос Андрія в ефірі. — Поспішай.

Огнєв кинувся до дівчини, схопив її за руки, міцно потис. Заглянувши в очі, сповнені полум’ям муки, прошепотів:

— Прощай, Шуро… Іди, дівчинко… Якщо не зустрінемось, то пам’ятай, що я тебе…

Вогник пересторо ги блиснув у погляді Щури. Вона подалася назад, підняла руку.

— Не треба, капітане. Прощайте. Ми ще зустрінемось!..

Темний коридор. Десь далеко промінь ліхтаря Андрія. Шура поспішала до того вогника, хапаючись за виступи стін Відсутність тяжіння затримувала стремління, зменшувала зусилля. Ніби в сні… Людина намага-ється втекти від якоїсь погоні, напружує всі сили, та сили зникають, руки і ноги стають німими, неслухняними.

— Скоріше, Шуро. Залишилося двадцять секунд до моменту гальмування. Це єдиний шанс!..

Ось в широкому шлюзі десантна ракета. Чорніє відкритий люк. Вузьким проходом Андрій і Шура по-спішають до керівної каюти, сідають в крісла перед невеликим пультом. Спалахнули екрани. На них з’явилося зображення воріт шлюзу. Вони відчиняються. Чорніє небо з вогниками зірочок. Ракета спрямована так, як і ко-рабель "Розум" — дюзами до системи Сатурна.

Двигуни включені. Тихе гудіння. Одна мить — ракета в просторі. Андрій рішуче форсував двигуни. Сила перевантаження притисла космонавтів до крісел. В очах потемніло, зашуміло в вухах. Але Шура, мов крізь ту-ман, бачила сріблистий диск Енцелада, велетенську туманну кулю Сатурна і на його тлі корабель "Розум", який блискавично мчав назустріч супутнику.

— Андрію! — жахнулася Шура. — Що він робить? Чому не гальмує... Корабель вріжеться в Енцелад!..

Савенко, не повертаючи до неї лиця, тихо шепоче, ніби в забутті:

— Тихше, Шурочко... Це єдиний шанс. Я розумію його... Гальмувати біля самого супутника. Пальне не встигне вийти...

— А перевантаження... Воно виросте в десятки разів!

— Це єдиний шанс! — суворо заперечив Андрій...

НА ЕНЦЕЛАДІ

Суворі, непривітні скелі освітлені далеким Сонцем. На сіру рівнину падають чорні тіні. Прямо над голо-вою сяє примарним зеленкуватим промінням Сатурн. В його атмосфері видно гігантські вихори, розмаїті смуги, острови якоїсь речовини, що плавають в середовищі газів. А навколо планети пливе у просторі фантастичне кільце. Воно яскравіше

від Сатурна, і його промені породжують на Енцеладі другі тіні від скель — слабіші від сонячних.

Тиша. Непорушність. Велично пливе у безвість небосхил. Над обрієм сходить Мімас — другий супутник Сатурна, невеликий буруватий диск.

На схилах скель завмерли в спокої якісь предмети. Матовим світлом виблискує їх ромбовидна поверхня. Сонце падає за обрій. Ромби вперто слідкують за ним, повільно повертаються. Що це? Живі істоти? Чи якісь дивні мінерали?

В небі сяє нова зірочка. Вона наближається. Ні, то не зірочка, а вихор розпечених газів. Ромбовидні предмети заворушилися, згорнули докупи матові пелюстки, зникли…

З неба падає корабель. Пекельні потоки полум’я стримують його блискавичне падіння. Хмара пилу зня-лася над супутником, покотилася легким туманом поміж скелями.

Страшне це змагання розуму з могутньою силою інерції. Океан плазми, що виривався з дюзів корабля, досягнув супутника, гарячим віялом облизав рівнину, гірські хребти. Рожевими іскрами спалахнули хмари пи-лу, розпечені полум’ям вибухів.

Ніщо не допомагає! Занадто велика швидкість!

В хмарі сріблистого газу врізався корабель в поверхню Енцелада. Страшна сила розколола його пополам. Двигуни замовкли. Гігант захитався, кілька хвилин стояв вертикально, а потім повільно упав на бік…

Та ось знову серед зірок виник віночок полум’я. Він слабіший за попередній, наближається повільніше. Це невелика ракета. Вона майже затримала падіння, тихо опустилася серед рівнини.

Незабаром з апарата вийшло двоє космонавтів в скафандрах. Це були Шура і Андрій. Вони побачили не-далеко від гірського пасма повалений на грунт корабель, перезирнулись. Не промовляючи й слова, побігли.

Невелика сила тяжіння Енцелада дозволяла робити гігантські стрибки, більші, ніж на Місяці. Космонав-ти перескакували невеликі скелі, провалля, тріщини. Андрій випередив Шуру, першим наблизився до корабля.

Це було жахливе видовище. Страшні тріщини розірвали тіло космічного велетня, крізь пробоїни видно було зруйновані прилади, апарати, коридори. Оптичні отвори не освітлювалися. Корабель скидався на мертву, переможену в поєдинку істоту.

Савенко почув стогін. За його спиною стояла Шура. Обличчя її в зеленкуватому сяйві Сатурна було блі-дим, мертвенним.

— Капітан… загинув, — почулися розпачливі слова.

— Ми не знаємо цього, — сухо сказав Андрій. — За мною…

Він рішуче ступив в чорний отвір однієї з пробоїн. Шура рушила за ним. Незабаром вони потрапили в круговий коридор, що вів до керівної кають.

Андрій зупинився перед дверима. На одну тільки мить завагався. Зціпив зуби, ніби одважився на якийсь ризикований крок. Рішуче натиснув кнопку автомата.

Двері не одчинялися.

— Напевне, зіпсувався автомат від удару, — прошепотіла Шура.

Андрій присвітив ліхтарем над дверима. Там був аварійний важілець. Легкий поворот рукою. Двері пові-льно розчинилися.

Космонавти вступили до каюти, з острахом поглянули на командирське крісло. Наблизилися.

В каюті, очевидно, ще були залишки повітря — на приладах, на скафандрі Огнева сивіла паморозь. Крізь неї не видно було обличчя командира.

— Іване, — тихо покликав Андрій.

Відповіді не було.

Шура схопилася рукою за груди, ніби стримувала крик, що рвався з душі.

Савенко легким рухом обмів паморозь з шолома, поглянув на лице товариша. Воно було синім, непору-шним. В кутиках вуст запеклася кров. Тільки вії тріпотіли. Андрій ясно відчував, як за ними билося бажання вернутися до життя, побачити світ, очі товаришів. І те непоборне бажання перемогло. Мить напруженого че-кання, остраху. Друга. І ось, нарешті, повіки Огнева повільно розплющилися…

НАДІЯ

— Живі… любі мої, — прозвучав тихий голос. — Знову всі разом…

— Капітане, — благально сказала Шура. — Що треба зробити? Говоріть. Ви поранені?

Огнєв ледве помітно похитав головою.

— Не про мене йдеться… Все буде гаразд. Просто жахливе перевантаження…

Командир з натугою повернув лице до перископа, побачив кулю Сатурна. Слабо всміхнувся.

— Ну от… Ми біля Сатурна. Тільки торжество зіпсоване, Андрію.

— Ти ще можеш жартувати, друже, — похмуро озвався Савенко.

— Щось придумаємо. Обійдіть всі вузли корабля. Дізнайтесь, що ціле… що загинуло… Особливо запаси продуктів, води, кисню… Десантна ракета в порядку?

— Так. Тільки пального майже нема…

— Про це поговоримо потім. Ідіть. Я ждатиму вас…

Через півгодини космонавти знову зібралися в керівній каюті. Доповідь Савенка була короткою, безраді-сною:

— Продуктів вистачить на три місяці. Всі інші загинули. Води ще менше. Кисню на чотири місяці. Реак-тор вийшов з ладу. Джерела струму також не працюють. Корабель повалений на бік. Обшивка розірвана майже до середини…

— А зв’язок?

— Радіостанція не працює, — тихо озвалася Шура.

— Відновити не можна?

— Ні.

— А радіо десантної ракети? — з надією запитав командир.

— її потужність мала. На Землі не почують.

Огнєв помовчав, заплющивши очі. Товариші з надією дивишся на його змучене обличчя. А втім, що мо-жна було чекати від командира? Він теж не здатний на чудеса. А реальних можливостей для рятунку нема.

— Давайте підсумуємо, — нарешті сказав командир. — Андрію, допоможи мені підвестися. Дякую, дру-же… Сядьте, не стійте наді мною. Я ще не покійник… І надіюсь, не скоро буду ним… Ну, ну, не сердься, Шу-ро, — в такому стані, як я, жартувати необхідно. Так ось, підсумуємо… Ми летіли сюди не для прогулянки. Треба пам’ятати, що завдання, яке ми одержали — важливіше за особисту долю кожного з нас. Сподіваюсь, ви згодні зі мною… Катастрофа невідомих космонавтів сталася на Міма-сі, сусідньому супутнику. Нам треба по-бувати там…

— Як? — вражено скрикнула Шура.

— Тихо, Шуро. Є вихід. Наша десантна ракета. Через десять–п’ятнадцять годин я очуняю і знову стану до лав, як пишуть газетярі… Ми з Андрієм злітаємо на Мімас, знайдемо місце катастрофи. Може, там ще є хто-небудь живий… Зрозумійте, друзі, що це конче необхідно…

— А де ти візьмеш пальне? — розвів руками Андрій. — Навколо голі скелі.

— Не падай духом. На Енцеладі мусить бути замерзлий аміак. Це буде чудова робоча речовина. Так от… Ми злітаємо на Мімас. Повернемось. Знову зарядимось тут…

— Якщо знайдемо аміак, — похмуро кинув Андрій.

— Якщо знайдемо, — згодився командир. — І стартуємо на Землю. Ракета розрахована на двох, але мо-жна буде що-небудь викинути. Це великий риск… Все одно, що вирушати в океан на плоту. Як це робив колись Тур Хейєрдал… Та чим ми гірші за нього. Іншого шляху нема. Цей — єдиний Якщо нам не пощастить сісти на Місяць або па Землю — ми передамо людству результати досліджень Радіостанція ракети досить потужна для цього… на відстані орбіти Марса. Чи не так, Шуро?

— Так, капітане…

— От і чудесно. Вирішили. А тепер слухай, Андрію. Гаяти часу не будемо. Готуйся, йди на розвідку. В межах видимого обрію. Підтримуй радіозв’язок. Давай пеленг.

— Іду, Іване…

— Я вірю в успіх. Тим часом ми з Шурою складемо всюдихід… Перевеземо на ракету все необхідне…

ТАЄМНИЧЕ ПІДЗЕМЕЛЛЯ.

Андрій вирушив до гірського хребта. Там він сподівався знайти серед ущелин замерзлі гази. Сатурн, що майже непорушно стояв над головою, досить яскраво освітлював навколишній краєвид. Від скель пацали чор-но-зелені тіні. В деяких місцях блищало розмаїтими вогнями виходи якихось порід. Савенко не звертав уваги на них. Прийде час, цим зацікавляться астрофізики, що прилетять сюди. А зараз тільки одне бажання — знайти аміак.

Це питання життя… Це — єдина, вузенька стежечка на Землю…

При думці про батьківщину в Андрія занило під серцем. Згадалося прощання з матір ю, в вухах до болю відчутно, живо пролунав тихий шелест хлібів серед безмежних нив, задзвеніла трель жайворона.

Савенко зупинився, підняв обличчя до неба. До душі підкотилася тепла хвиля. Де ти, Земля? Дай хоч по-глянути на твій чарівний блиск…

Нема.

Вона ще за горизонтом. Ввібрати в серце зелений промінь — і стане легше, і душа сповниться нових сил, нової снаги.

— Викликаю тебе, Андрію, — почувся знову турботливий голос Шури в ефірі.

— Я чую, Шурочко, — радічно озвався Андрій. — Продовжую пошуки. Нічого нового.

— Бажаю успіху. Капітан вже на ногах. Починаємо монтувати всюдихід. Будь обережним…

Знову вперед. По рівнині Андрій розганяється, робить тридцятиметрові стрибки. Між скелями йде обе-режно, обходить гігантські провалля, переступає нешироκі щілини.

В одному місці з-під ніг Андрія метнулася зелена тінь. Заблищали під променем Сатурна дивовижні пла-стинки ромбовидної форми. Зникли. Савенко здивовано зупинився. Невже живі істоти? Тут, в світі без повітря?

Проте що в цьому дивного? Адже на Місяці є життя. Воно ліпиться в кратерах, на сонячному боці, про-никає в глибокі щілини, використовує внутрішнє тепло планети. Проте на Місяці нема рухливих істот. Там ли-ше нижчі форми, схожі на земні мохи або грибки. А це щось химерне, рухливе, схоже на кристалічну черепаху. А може, просто показалося? Може, впав обвалений камінь?

Вперед, вперед! Можна буде дослідити потім. Головне — аміак!

Та що це? Савенко вийшов з-поміж скель і потрапив до широкого коридора між невисокими хребтами. Той коридор тягнеться аж ген до обрію. Вперед і назад. Савенко схилився, присвітив ліхтарем. Що за дивина?

Ось тут, де він тільки що стояв, порода звичайна, непорушна. А тут, в цьому дивному коридорі, розтоп-лена. Таке враження, ніби через всю планетку пройшов гігантський утюг. Тільки ні, не схоже. Ось з одного бо-ку коридора пасмо високих гір, обрив, а з другого боку, всього через десять метрів, зовсім інший профіль…

Андрій підійшов ближче, поглянув, здивовано свиснув. Ба, навіть мінерали зовсім інші. Незрозуміло. Наче хтось взяв і припаяв дві частини планети одну до другої. Проте кому це під силу? Хіба якимось фантасти-чним велетням?

Феноменальне явище. Якими геологічними явищами можна пояснити його? Може, через щілину сюди вилилася магма? Так чому по боках щілини були різні породи? Може, Енцелад утворився з двох половинок? Тоді яка сила припаяла ці половинки?

Андрій з хвилюванням збагнув, що натрапив на слід якоїсь велетенської таємниці. Він рушив вздовж ко-ридора, наблизився до прямовисної стіни. В ній зяяв гігантський темний отвір. Він був на диво правильної ова-льної форми, висотою в двадцять метрів. Андрій повернув туди, ступив кроків десять…

І раптом щось трапилося. Що саме — Андрій не міг збагнути. Він занепокоєно оглянувся, кинувся назад. І наткнувся… на прозору загороду. Що це — галюцинація? Ні. Позад нього виросла стіна з невидимого твердо-го матеріалу. Діючий механізм? Значить, це штучна споруда? На Мімасі живуть розумні істоти.

Андрій відчув, як похололо під серцем. Він потрапив у якусь пастку. Може, ця споруда діє автоматично. Він не зможе вибратися з неї. Товариші залишаться самотніми. Що робити?..

Але ж до біса цікаво! Така несподівана загадка. Коридор, очевидно, штучного походження. Це ясно! То звідки ж тут представники Розуму? Невже вони породження цього супутника? Ні, неможливо. Тоді з Сатурна? Навряд. Хіба може бути високе життя в ураганній, отруйній атмосфері? А може, це пункт космонавтів з інших сонячних систем?

Думки завихрилися в голові Андрія, але він зусиллям волі відкинув їх. Треба діяти. Як? Зв’язатись з то-варишами…

Андрій включив передавач, повернувся в той бік, де була ракета.

— Викликаю вас, друзі, — промовив Савенко. — Чи чуєте ви мене?

Ефір не відповідав. Савенко повторив спробу. Прислухався. Жодного шамотіння. Жодного звуку.

Андрій з люттю вдарив по прозорій стіні. Певне, ця проклята штуковина повністю зупиняє радіохвилі.

Він ще раз покликав друзів, повертаючись в різні боки. В ефірі було німо.

Андрій одступив від стіни, намагався заспокоїтись. Треба щось вирішити.

Він освітив овальне приміщення, в яке потрапив. Воно було висічене в суцільній скелі. Трохи далі від прозорої стіни вниз ішов темний тунель п’яти метрів в діаметрі. Андрій підійшов до нього, зупинився і задума-вся.

Може, піти вниз? Тут стояти безнадійно. Очевидно, розгадка таємниці внизу. Можливо, там є живі істо-ти. Тоді все з’ясується!

Андрій рішуче ступив на похилену площину. Обережно пройшов кілька кроків, освітлюючи шлях про-жектором. Гладенькі стіни тунелю переливалися малиновими відтінками, по них повзли ледве помітні темно-фіолетові лінії. Знову рівна площина. А спереду бездонна прірва. В ній густа імла. Як спуститись туди?

Раптом над головою Андрія щось блиснуло. Невидимі обійми схопили його, оточили сферичними стіна-ми. Космонавт рвонувся. Даремно. Дивна сфера колихнулася, попливла вниз, у таємничу прірву.

"Невже кінець?" — промайнула болісна думка,

Сфера прискорювала стрімке падіння. А спереду загоралося серед суцільної імли, ясніло казкове рожезе сяйво…

ЧЕКАННЯ

— Андрію, ми викликаємо тебе… Андрію, ти чуєш?

В сотий раз повторювала ці слова Шура. Савенко не відповідав.

Давно вже Огнєв склав всюдихід, вдвох з Шурою вони перевезли частину запасів на ракету, а їхній това-риш не з’являвся.

Дівчина кілька разів поривалася йти на пошуки. Вона благально дивилася на командира, умовляла його. Та Огнєв був невблаганний.

— Не можна, Шуро. Зрозумій же. Ти заблукаєш. Ми ще зачекаємо. Може, він за лінією обрію… тому й не долинають радіохвилі…

— Ви заспокоюєте мене, капітане!

— І себе, дівчинко… Тримайтесь. Ще попереду багато незгод.

Шура знову схилялася над пультом передавача, печально, вперто повторювала через кожні п’ять хвилин:

— Андрію! Ми викликаємо тебе. Андрію, чи чуєш ти нас?

В ЇЇ голосі звучали біль, надія і ще щось… Огнєв довго прислухався до інтонацій дівочого голосу, знову й знову ловив себе на думці: чому його так цікавить це "щось"? Що ж воно таке, невидиме, але реальне, що не-поборно струмить з душі дівчини? Він згадав прощання в кораблі перед катастрофічним гальмуванням. Він тоді відкрив Шурі свою таємницю… Сказав… або майже сказав, що любить її… Вона перебила, не захотіла слуха-ти! Чому?

Може, не слід було випускати йому з глибин душі таємне почуття? Навіть перед лицем смерті? Понести його в небуття разом з чистою пам’яттю дружини і двох любих синів! Справді, занадто велика різниця… Від-людкуватий, сивий космонавт, напоєний гіркотою життя, і сповнена пристрасті, пошуків і сумнівів двадцятилі-тня дівчина. Ні, не треба було тих слів… Як він не міг догадатися, що іншому звучатимуть ніжні слова, іншому буде дарований неповторний погляд… і почуття… Ось, воно чується в кожному слові Шури, в кожному її зі-тханні:

— Андрійку, чи чуєш ти нас? Андрійку, ми викликаємо тебе…

Значить, Андрій… Безумовно, він… Що ж, тим краще. Може, так і треба…

Шура підвелася з-за пульта, тінню наблизилася до ілюмінатора ракети. Довго мовчазно дивилася на зо-ряний небосхил, що повільно

схилявся до обрію. Профіль її в променях Сатурна здавався мертвим. Командир здригнувся, ступив крок до неї.

— Шуро…

— Я слухаю, капітане…

Він поклав долоні на її худенькі плечі, повернув обличчям до себе.

— Що з вами?.. Ви зовсім інша… ніж звичайно?..

Дивлячись на командира темними заглибинами очей, ніби десь з іншого світу, вона, задихаючись, сказа-ла:

— Мені важко, капітане… Страшно… Я не знаю, що це таке? Дійсність?.. Кошмар? Пробачте… Я не знаю, що зі мною… Цей Сатурн, як жахливий фантом… Ці скелі навколо, тіні… і тиша… Як в небутті… Безмовність, смерть… Для чого? Чому? Де люди, життя, рух? Чому ми тут? І навіть його нема!..

— Кого, Шуро?

Дівчина схилила голову, ледве чутно прошепотіла:

— Андрія…

— Ви… любите його?..

— Так… Люблю… І він пішов. Його нема… І я боюсь збожеволіти… серед цієї тиші… Ви були недавно там, біля корабля… Я сиділа сама, біля пульта… і я не могла зрозуміти, чи існує світ… О капітане! Не гнівайтесь на мене… Я не боюсь. Я просто не знаю, що зі мною діється. Я не

боюся смерті, я не боюся труднощів. Я йшла назустріч цьому, але тільки хай буде не так… не так. Хай буде стремління, рух, боротьба!..

Огнєв легенько струснув дівчину і, дивлячись прямо в очі, повільно, строго сказав:

— Де ваша мужність, Шуро? Більше віри… дівчинко…

Став поряд з нею, поглянув за ілюмінатор. Помовчав кілька хвилин і вів далі зовсім іншим — теплим, за-душевним голосом:

— Я розумію тебе. У мене теж таке враження, ніби я викинутий зоряним прибоєм… на пустинний ост-рів… Це почуття древня тьма душі, спадщина тварини… містичний жах перед невідомим. Але ж ми люди Шу-ро… Нас мільярди. Для нас нема ні часу, ні простору… ні відстані… Є тільки етапи… важкі етапи шляху… які кожен проходить в самотині… ради всіх. Треба вірити, Шуро! Ось погляньте, сходить наша Земля…

Дівчина стрепенулась, припала до ілюмінатора.

Низько на обрії загорілася між скелями невелика зелена зірочка. її промінь дивним теплим відблиском спалахнув у очах Шури. По щоці покотилася срібна крапля сльози.

— Наша Земля, — прошепотіла вона. — Єдина… Як болить серце за тобою…

Огнєв мовчав, думав. В серці зникало відчуття безодні простору, безконечності часу. Теплий вогник пла-нети ввійшов у душу, відновив спокій, впевненість, силу. Від зеленої зірочки линув океан любові, надії, віри. Ні, одинокою не буде людина в найвіддаленіших просторах. Відчай, приреченість — тільки на мить! Хай моро-ком оповив нас Космос, хай гнітить тиша, холод, невідомість — вперед! Тільки вперед…

Огнєв поглянув на хронометр. У Андрія кисню ще тільки на три години, йому треба повертатися.

Невже що-небудь сталося? Може, він потрапив у прірву?

Командир поглянув на Шуру. Вона очікувала його слова.

— Вже не можна ждати, Шуро… Треба діяти. Спробуйте викликати ще раз. Будемо чекати двадцять хви-лин. Якщо ні — я піду на розвідку…

Шура сіла до пульта. Включила передавач. І раптом прислухалася, насторожилася.

Ракета відчутно похитнулася. Знову. Ще раз.

Командир занепокоєно поглянув на ілюмінатор, ввімкнув екран зовнішнього огляду. Навколо ракети ні-чого не було. Та ось знову на неї натисла невидима сила, захитала. По рівнині прокотився чорний вихор. Він вбирав в себе пил, крутив його тонкою лійкою, розвіював у пустоті простору.

— Вихор без атмосфери? Що це значить?— скрикнула вражена дівчина.

__ Дивне явище, — сказав занепокоєно командир. — Це може бути вакуумний вихор… дехто з учених передбачав це…

— Вихор в порожнечі?

— Порожнечі нема, Шуро. Раз є простір — є і матерія. Навіть у вакуумному стані. Тут якесь завихрення поля. І дуже небезпечне. Ви бачите, вихори посилюються. Іти в цій бурі небезпечно. Треба негайно розшукати Андрія. Я поїду на всюдиході…

— О, капітане, скоріше…

— Останній пеленг?

— Сто тридцятий градус…

— Іду, Шурочко. Тримайте безперервний зв’язок…

Командир оглянув шолом і рушив до виходу. Незабаром могутній, коренастий всюдихід, здіймаючи лег-кий пилок еластичними гусеницями, рушив у напрямі гірського хребта..,

ТАЕМНИЦЯ САТУРНА

Падіння сфери сповільнилося. Тунель перейшов у колосальне підземелля, стеля якого ховалася в сутін-ках. Нарешті, сфера зупинилася.

Андрій з подивом відчув, що обійми, які тримали його, миттю послабли. Десь зникли, ніби розтанули в просторі, стіни сфери. Космонавт стояв серед величезного залу.

В просторі пливли ясно зримі хвилі вишневого кольору. Савенко ступив кілька кроків, провів рукою. Ті-ло відчувало опір середовища. Що це значить? В цьому приміщенні є повітря? Безумовно… Але чому такої не баченої на Землі густоти? Нагадує рідину… Невже є істоти, що живуть в такому середовищі?

Недалеко від Андрія зажевріло слабке зеленкувате сяйво. Воно набрало форми сплюснутої кулі. Космо-навт зацікавився, підійшов ближче. Це, справді, якийсь пристрій у формі кулі. Він не торкається підлоги, вільно тримається в повітрі, напевне, літальний апарат. І досить великий — не менше десяти метрів у діаметрі… Але де ж господарі? Хто вони, звідки? Може, катастрофа на Мімасі зв’язана з

цими істотами? Тоді вони не прише-льці з іншого світу. Тут проведена капітальна робота, побудовані підземні пункти. Це під силу тільки господа-рям. Так де ж вони?

Андрій відчував, що розгадка таємниці десь поряд. Вона дивиться на космонавта з кожного Кутка, з ко-жної речі. Просто в його розумі ще нема фактів, які зв’язали б воєдино розрізнені враження.

В зеленкуватій кулі з’явився отвір. Весь апарат колихнувся, рушив назустріч Савенку. Космонавт відсту-пив назад. Схоже на те, що його запрошують зайти всередину. Та цього робити не слід.

Господарі знають, як ним керувати, а без них можна наробити дурниць.

Але чому так тьмяно? Тільки вишневі, малинові, темно-зелені відтінки барви… Невже вони бачать в та-кому спектрі?

Андрій згадав апарат, що був знайдений в морі разом з ракетою "Сатурн-1". Він теж був темно-зеленого кольору. Спочатку в ньому нічого не могли побачити. Зображення з’явилися тільки в інфрачервоному освітлен-ні…

Мов блискавиця пройшла в свідомості Савенка. Безумовно, це підземелля зв’язане з космонавтами, що зазнали катастрофи. Про це свідчить весь ланцюг фактів. Вони на Мімасі, який поряд з Енцеладом. Підземелля пусте, без живих істот, але вони були недавно.

Адже апарати діють бездоганно. Може, господарі вирушили в експедицію на Мімас, там зазнали аварії. Якимось чином їм пощастило причепити свій апарат до нашої ракети. Але минули роки. Що з ними? Чи живі? І який у них вигляд? Невже в приміщенні нема нічого, що б нагадувало наші картини чи скульптури?..

Андрій рушив вздовж стін. Вони переливалися тьмяними барвами. Де-не-де виникали фіолетові лінії, знову зникали. Савенко почав до них придивлятися до болю в очах. З тих слабих ліній створювалось дивне ме-реживо об’ємного зображення. Ось ніби пливе серед суцільної темряви куля, оточена, кількома меншими. Це якась планета з супутниками. Навколо неї з’являється широкий пояс. Потім з темряви повзуть кульки нових супутників, починають кружляти по віддалених орбітах.

Та це ж Сатурн. Дев’ять супутників, кільце… Тільки чому спочатку кільця не було? І сімох супутників теж! Невже це штучні споруди? Ні, не може бути! Марення.

А гігантський шов, який з’єднує дві половинки Енцелада? Може, це свідчення космічних дій якихось надмогутніх істот? Надмогутніх відносно. Вони могли вже тисячоліттями звично і легко займатися такими дія-ми, які нами вважаються неймовірними…

Але ждати більше не можна. Товариші, напевне, турбуються. Треба повідомити їм про відкриття і знову шукати аміак. Якщо розумні істоти живуть в системі Сатурна — може, вони допоможуть нам повернутися на Землю…

Андрій рушив назад, до отвору, крізь який опустився в підземелля. Як пробратися назад? Тунель такий стрімкий, що без східців не виберешся.

Може, знову ждати, доки сфера з’явиться і понесе нагору?

М’яко переливаються навколо рожеві хвилі. Спокій в залі. Темрява з різних боків насмішкувато дивиться на космонавта. Андрій сердито тупнув ногою Що ж, так і чекати бовдуром, доки якийсь безмозкий автомат до-поможе йому? Треба діяти. Думати! Перш за все спокій. Ясна голова. Розумні істоти будували підземелля по певному плану. Овальна

заглибина відгороджується прозорою стіною від поверхні супутника. Ясно. Там ство-рено шлюз. Трохи нижче майданчик, з якого прозора сфера везе чи несе істоту вниз. То. може, тут є інший ту-нель, крізь який піднімаються нагору? Дуже просто і логічно.

Андрій ввімкнув прожектор, мацнув променем ліворуч. Нічого не видно. Тільки сяє-виблискує сріблис-то-зеленими іскрами овальна стіна підземелля. Праворуч. Ось він, другий отвір. Зовсім недалеко.

Савенко зайшов у нішу. І хоч уже ждав появи прозорої сфери, все-таки мимоволі здригнувся, коли неви-димі обійми владно охопили його тіло.

Казковий політ серед мерехтливих стін тунелю. Широкий отвір, шлюз. І ось, нарешті, поверхня. Безшум-но зачиняється невидима брама. Андрій стоїть під зоряним небом, в променях зеленого Сатурна…

Скоріше, скоріше. Треба шукати пальне і не гаяти ні хвилини. Але, перш за все, повідомити товаришів…

Савенко повернувся в той бік, звідки він прийшов раніше, ввімкнув передавач. Та не встиг сказати й сло-ва, як могутня сила штовхнула його в груди. Космонавт упав на скелі, боляче вдарився плечем. Намагався звес-тися на ноги, нічого не розуміючи. Невидима рука вдарила ще раз, закрутила тіло Андрія в потужному вихорі. Одірвала од грунту, покотила по коридору між скелястими урвищами. Він хапався руками за уламки каменю, намагався зупинити падіння. Марно!

Вихор підняв Савенка вгору, немилосердно жбурнув у глибоку прірву.

— Друзі, — прохрипів він у відчаї.

Сильний удар погасив свідомість. Тіло покотилося кудись вниз.

…Так було довго, дуже довго… Свідомість космонавта розривали болючі видіння. Навколо з’являлися жахливі примари, зникали. Потім з чорної безконечності народилися картини рідного краю. Зелені луги, шум-ливі гаї… Заструмилася голуба стрічка веселої пустотливої річки. Чому так душно? Звідки жара? Андрію стає нестерпно. Він зриває одежу, поспішає в прохолодну воду. Спрага зникає, тілу легше в обіймах течії…

Та ось блакитне небо сповивається сивим туманом. То не туман, то густа завірюха. Здіймається вітер, не-се хмари снігу, січе обличчя крижаними кристалами. Андрій хоче вискочити на берег, щоб одягтися. Не можна! Вода починає замерзати, крига ріже тіло. Андрій ламає її, пробирається до берега… а берег все віддаляється, зникає за густою імлою снігу. Крижаний панцир стискує груди, холод проникає до самого серця…

Савенко заплющив очі. Невже смерть? Ні, не може бути!

Зібравши всю снагу душі, весь жар серця, він рветься з смертельних обіймів…

Сутінки навколо. Хаотичні нагромадження скель. Вгорі — гострі жала зірок. Куди він потрапив? Невже в прірву? Але яка сила могла кинути його, коли навкруги порожнеча? Може, якісь невидимі істоти…

Застогнавши від болю в плечі, Савенко звівся на ноги. Ввімкнув прожектор. Освітив скелясті стіни паст-ки знизу до горішнього краю. Ого! Височенько. Метрів п’ятдесят, не менше… А що це внизу? Якась блідо-зелена маса. Вона схожа на кригу… Може, замерзлий газ?.. Те, що він шукав. Удача! І недалеко від ракети. Тільки повідомити друзів — і можна добувати. На всюдиході є портативний підйомний кран, контейнер…

Довгенько доведеться поморочитися, але пальне в ракеті буде.

— Андрійку, де ти? Андрійку, чому ти не відповідаєш? Ми дуже турбуємось за твою долю…

Хто це? Шурочка. її любий голос. Яке щастя. Сили знову вливаються в змучене тіло, душа сповнюється вірою і впевненістю.

— Андрійку, ми викликаємо тебе. Каштан виїхав всюдиходом на розшуки. Де ти, друже, обізвись?

Тремтячими руками ввімкнув схвильований Андрій передавач, крикнув:

— Я чую, друзі… Я живий і здоровий…

В ефірі на мить запанувала тиша. Потім радісне зітхання і за ним злива слів:

— Андрійку, любий! Де ти, кажи скоріше… В тебе залишилося кисню на півгодини.

Андрій, посміхаючись сам собі, стінам, зіркам, кричав, піднявши лице вгору, туди, де мусила бути вона — кохана дівчина, єдина в цілому Всесвіті:

— Все гаразд! Упав у прірву. Недалеко від ракети. На глибині метрів п’ятдесяти. Дивне явище — мене сюди кинув невидимий вихор!..

Плачучи й сміючись, Шура кричала у відповідь:

— Капітан сказав, що це вакуумний вихор! Потім узнаєш. А зараз я зв’яжусь з капітаном…

— Жду! Передай йому мій пеленг!..

Тиша. З небуття виникає голос Огнева — турботливий, дружній:

— Я слухаю, Шуро. Ще не чути його?

— Знайшла, капітане,— почувся торжествуючий голос дівчини.— Він здоровий…

— Я тут, Іване,— обізвався Андрій.

— Де тут? — занепокоєно гукнув командир. — Чому ти не повертаєшся? Хіба не знаєш, що кисень неза-баром закінчиться?..

— Не сердься, Іване Я не можу. Сиджу в прірві. Але зате величезна удача. Піді мною поклади аміаку чи ще чого-небудь, не знаю. Коротше, паливо є…

— Шуро, які його координати?

— Сто тридцять два!

— Де ти востаннє говорив з нами?

— Біля прозорої стіни, в коридорі між двома грядами гір. Там я знайшов штучну споруду. Був у підзе-меллі. Безодня таємниць! Поспішай до мене. їдь по коридору ліворуч…

— Ти випадково не мариш? — занепокоївся Огнєв. — Тобі не приверзлося?

— Сам побачиш! — весело гукнув Андрій. — Я жду тебе…

В ефірі почулося веселе дзижчання двигунів всюдихода…

ЗУСТРІЧ

Двісті годин тривала напружена праця. Огнєв і Савенко десятки разів побували біля прірви, перевозячи від неї аміак в невеликому контейнері. З допомогою невеликих вибухових патронів вони руйнували пласти за-мерзлого газу, потім підіймали на портативному крані і складали в контейнер. Щура, яка весь час чергувала біля ракети, приймала дорогоцінну речовину. Вона опускала вниз ківш, сконструйований нашвидкуруч Огне-вим, а потім з допомогою лебідки підіймала до люка топливних баків.

Крапля за краплею, кілограм за кілограмом наповнювалися баки. І ось, нарешті, титанічна робота закін-чена. Космонавти після короткого перепочинку зібралися в уцілілій каюті корабля, де зберігалося нормальне повітря і стабільна температура.

Огнєв лагідно поглянув на Шуру, поклав долоню на її плече.

— Дівчинко... Тепер залишилось найважче. Треба летіти на Мімас. Треба до кінця розкрити таємницю Сатурна. Може, в цьому і наш порятунок...

— Що ж ви хочете від мене, капітане? — тихо запитала дівчина.

— Ти... повинна залишитись... Трьох ракета не понесе. Але все буде гаразд. Ми повернемось, і тоді...

— Я все зрозуміла, капітане, — майже нечутно перебила Шура. — Я буду спокійною...

Прощання було напруженим. Шура відчувала, ніби вона стоїть над прірвою. Ще мить, маленький по-штовх — і вона полетить стрімголов до бездонної ями. Треба стриматись, щоб не закричати. Вона не має права!

Друзі їдуть на таке діло, що затьмарює саме значення життя або смерті…

Сині очі Андрійка обнімають дівчину, сум і надія світиться в них, а десь в глибині — ніжність, тривога. Не витримала Шура, кинулась коханому на груди, судорожно притиснулась, стримуючи ридання. Скільки ще судилося прощань і зустрічей? Чи, може, ця остання?..

Іван одвернувся до ілюмінатора, зітхнув. Який він був сліпий! Не міг побачити, кому відкрите серце цієї чудесної дівчини… Що ж, тим краще… Доля збереже їх!

— Пора, — озвався він.

Космонавти одягли шоломи, пішли до виходу. Оглянулись.

З сутінків каюти дивилися на них очі… ні, не очі, а стиснута в тугий трагічний клубок душа їхньої по-другу. Вона зробила нетерплячий жест рукою, прошепотіла:

— Я жду…

— Зв’язок не забувай, — повторив Огнєв. — По хвилині через кожні півгодини…

— Гаразд…

Ідуть по зеленкуватій рівнині двоє. Ось вони меншають, перетворюються в малесенькі постаті. Не видно, хто з них Іван, а хто Андрій. Самотність. Тиша. А може, їх і не було? І цей химерний Сатурн, ця божевільна планетка — може, галюцинація?

Над скелями сходить Сонце. Його малесенький диск раптово бризнув потоком такого веселого проміння, що дівчина стрепенулась від несподіванки. На рівнину впали від космонавтів дві довжелезні тіні. Все навколо набуло реальності, зримості. Ось друзі недалеко від ракети. Вони оглядаються, підіймають привітно руки…

Геть розпач і безнадію! Хай вони розвіються в просторі, як зелені сутінки Сатурна під променем життє-дайного Сонця…

Ракета описувала навколо Мімаса спіралі. Внизу линула зелено-бура поверхня, помережана щілинами, гірськими хребтами, рівнинами, покритими сліпучо-білими плямами. Десь там, в широкому узгір’ї, трапилася трагедія кілька років тому. Чи не занадто фантастичне завдання поставили люди Землі — знайти потерпілих? Де їх шукати серед хаосу скель і щілин, хребтів і рівнин?

Над пультом, перед космонавтами, горить екран портативного проектора. На ньому зображені кадри з своєрідного фільму чужинців: падіння апарата в узгір’я, вибух, фіолетові кулі на блискучому тлі. Де трапилася катастрофа?

Минали години. Ракета дванадцять раз облетіла супутник, наближаючись до його поверхні. На тринадця-тому витку екран радара спалахнув. На ньому виникла розмита пляма.

— Метал! — крикнув Андрій.

— Відзнач координати, — наказав Огнєв.

На чотирнадцятому витку командир почав гальмувати. Швидко наближалося відзначене місце. В пери-скопі виникли зубці знайомих гір, широка блискуча рівнина. Знову спалах на екрані локатора.

Огнєв форсував двигуни ракети, яка повернулася дюзами вниз. Падіння припинилося.

Ракета плавно опустилася на поверхню Мімаса…

З хвилюванням наближалися космонавти до уламків чужого корабля. Здалека можна було помітити не-далеко від гірського урвища верхівку сфероїда, занурену в шар замерзлих газів. Сусідня вершина гори була зруйнована. Певне, корабель чужих зіткнувся з нею, приземляючись. А може, зіпсувалася апаратура, хто знає!.. Таємниця катастрофи була покрита товстими пластами аміачної криги.

Космонавти кілька разів обійшли навколо місця трагедії, переглянулись.

— Ці уламки нічого нам не скажуть, — непевно промовив Іван. — Треба пошукати навколо…

— Все покрите замерзлими газами, — заперечив Андрій. — Тут треба спеціальні машини, щоб розрити кригу…

— Пройдемо попід урвищем…

Космонавти попрямували до скель. Вони повільно йшли вздовж кам’яної стіни, оглядаючи всі заглибини. Біля однієї з них Огнєв здивовано зупинився.

— Поглянь, Андрію! Тут хтось з них був!

Справді, біля входу в заглибину лежало кілька невідомих апаратів темно-фіолетового кольору. Один з них нагадував той, що потрапив на Землю. А на скелі, праворуч від входу, було вирізьблено грубе зображення Сатурна. Ще нижче, на одшліфованій ділянці каменя, можна помітити фіолетові хвилясті лінії.

Огнєв мовчки рушив в глиб отвору. Андрій попрямував за ним. Ввімкнули прожектори. Промінь вихо-пив з пітьми невисокий грот, а в глибині його… фіолетову кулю.

— Андрію… Та сама куля, що зображена в апараті. Невже це жива істота?

— Напевне. Поглянь, вона помітно пульсує. І блиск якийсь тьмяний, не металевий…

— їх було три. Чому лишилася тільки одна…

— А ось, дивись… Ще дві… Але дуже малесенькі…

Дійсно, біля великої кулі, що мала в діаметрі біля сімдесяти сантиметрів, лежали зовсім близенько дві інші. Вони були якісь зморшкуваті, ніби висохлі, і жодної ознаки руху не помічалося в них…

— Мертві, — похмуро озвався Огнєв. — Безумовно, вони загинули.

— І так дивно… як вони перебували в безповітряному просторі…

— Ми нічого не знаємо про їхню структуру, — заперечив Огнєв. — Але дивно інше… Я не відчуваю, що вони чужі. Дивлюся і не розумію — звідки це… Таке враження, наче лежить переді мною мертва людина Землі.

— Вони — соратники наші, — згодився Андрій. — Занадто багато зроблено для їхнього врятування… і все даремно.

— Хто знає, — непевно відповів Огнєв. — Може, цей великий… ще живий. Він здригається. Знаєш що? Я спробую торкнутися його.

— Обережно! — попередив Андрій. — Може, це пошкодить йому.

Командир легенько доторкнувся пальцями до фіолетового купола. По тілу дивного створіння побігли дрібненькі брижі. З-під пальців бризнули іскри.

Огнєв відсахнувся.

— Живий. Тільки що це значить? Він весь заряджений. Як акумулятор! Проте хіба в нас нема на Землі істот з електричним зарядом?

— Дивись, Іване, що з ним робиться!..

Космонавти відступили до виходу. З відстані двох метрів вони спостерігали, як істота заворушилася і по-чала пульсувати. Потім на фіолетовому тлі раптово виникло дві вузькі щілини. Вони поволі розширилися, зася-яли прозорими вогниками, почали повертатися вгору, вниз, на боки, зупинилися на постатях космонавтів.

— Очі! Щоб я вмер — очі, — здивовано скрикнув Андрій.

— Тихо. Дивись далі...

Крім "очей" на поверхні кулі з’явилося ще кільки дивних утворів, які не можна було порівняти ні з яки-ми органами людини. Ці заглибини, лійки, рупори вібрували, простягалися назустріч гостям, випромінювали ледве видиме сяйво. Потім знову все зникло. Істота перетворилася в кулю. Ще мить — і вона почала видовжу-ватись вгору, змінювати свою форму. Перед враженими людьми Землі відбувався якийсь танець форми. Ство-рювалося таке враження, ніби в руках невидимого скульптора шалено звивається еластична різнобарвна глина, породжуючи в геніальних руках творця задумані ним обриси нового тіла. Спочатку з’явилися ноги... абсолютно людські ноги... потім торс,

груди, шия… і, нарешті, голова. Розплющилися великі темні очі, відкрилися вус-та. Але вони були якісь бездушні, нежиттєві. Тонкі, жіночі руки дивної істоти в німому благанні простяглися до космонавтів і впали безсило вниз. Вся форма здригалася, вібрувала…

Ось заплющилися очі, захиталася постать. Руки почали западати в тіло, зникли, потім істота зменшилася, ввібрала всередину голову і незабаром перетворилася в кулю.

— Ніколи не чекав такого! — прошепотів Андрій. — Чари якісь!

— Соколов попереджав, — озвався Огнєв. — Життя має безмежні прояви…

— Так які ж вони — кулясті чи такі, як ми?

— Може, ніякі…

— Що ти маєш на увазі?

— Побачимо, — загадково відповів командир. — Нашу форму куля прийняла по бажанню… побачивши нас. А це що?.. Поглянь!

Куля стала напівпрозорою На її поверхні попливли тіні, спіралі, хвилясті лінії. Потім з’явилися рухливі картини. Серед зоряного неба величний диск Сатурна. Космічний корабель в просторі. Падіння на скелі Мімаса. Вибух. І три фіолетові кулі на білій блискучій рівнині. Вони пливуть над нею, добираються до скель. Вгору летить невеликий диск, кружляє над супутником. Пролітає гостроноса ракета Землі. Диск приєднується до неї, зникає в зоряній безодні…

— Тепер все ясно! Вони летіли до Сатурна, — сказав Андрій.

— Тихо. Дивися далі…

На поверхні кулі продовжувалася дивна розповідь. Три істоти лежали непорушно в заглибині між скеля-ми. Потім з’явилися схематичні лінії. Від тіл істот попливли в простір хвилі. Обсяг куль зменшувався.

— Витрата енергії, — прошепотів Огнєв.

Одна з куль приєдналася до середньої. Хвилі енергії вливалися тепер з тіла в тіло, зберігаючи потенцію середньої істоти, в той час як перша катастрофічно зменшувалася. Через деякий час таким же чином стала діяти третя куля.

Космонавти розчулено перезирнулися.

— Дві передали своє життя третій, — промовив Огнєв. — Це чудові істоти…

Раптом ритм показу став стрімко наростати. З’явилися людські постаті. Космонавти впізнали самих себе. Вони наблизилися до кулі, разом з нею попрямували до ракети. Ракета полетіла до Енцелада. Потім куля з’явилася в просторі, від неї простяглася лінія до Сатурна.

— Все ясно, — зітхнув Андрій. — Пропонує летіти на Енцелад. Там у них пункт, який я бачив. Потім во-ни повідомлять на Сатурн. Але як же ми її дотягнемо до ракети?

Куля мовби зрозуміла слова людини. Вона піднялася на кілька сантиметрів над грунтом, заколихалася, тихо попливла в отвір.

— До ракети! — наказав Огнєв. — Якнайскоріше…

Вони двадцятиметровими стрибками помчали вперед. Рядом, не відстаючи від них, пливла у просторі фі-олетова примарна куля…

СТРАШНА ЖЕРТВА

Куля лежала в широкому кріслі штурмана. Вона знову була непорушною, ніби витратила під час спілку-вання з людьми весь запас енергії. Огнев і Савченко поглянули на крісло, потім один на одного. Все було зро-зуміло без слів. Наступило найстрашніше. Летіти назад можна було лише двом. Або люди без кулі… або хтось один з нею. Наступила довга пауза. Чи говорила вона про сумніви, страх? Хто знає? В душі людини є поряд з осяйними вершинами глибокі темні прірви найдревніших почуттів. Але в людей великого серця світло завжди розгонить пітьму…

Першим озвався Огнєв. Він рішуче сказав:

— Ми розуміємо один одного. Є тільки один шлях. Я залишаюсь тут. Лети на Енцелад, там одвезеш на всюдиході цю істоту в їхнє підземелля…

— А ти? — похмуро запитав Андрій.

— Я буду ждати… доки ти вернешся за мною…

— Ми витратимо майже все пальне… Доки я його добуду, минуть сотні годин. А в тебе кисню максимум на сорок годин… Отже…

— Отже, іншого виходу нема.

— Є, Іване, — важко сказав Андрій. — На Мімасі залишусь я.

— Ти забув, що я командир!

Савенко м’яко усміхнувся, похитав головою.

— Тут наказ не підходить, друже. Не перебивай мене. Ти забув, що попереду важкий і небезпечний політ до Землі. Твій досвід важливіший, ніж моє життя…

— Друже… я один. А тебе чекає мати на Землі… Шура, нарешті…

— Не треба про це, — сумно сказав Андрій. — Я вирішив, капітане.

В цей час почувся сигнал виклику, потім голос Шури. Пролунали тривожні, схвильовані слова:

— Черговий виклик, друзі! Де ви? Чому не відповідали на попередні виклики?

Огнєв хутко включив передачу, почав говорити. Слова його звучали різко, напружено:

— Ми чуємо тебе, Шуро. Все відбулося гаразд. Знайшли живу істоту. Зовсім неземної форми. Будемо стартувати.

— О, капітане! — радісно скрикнула дівчина. — Яке щастя!..

— Ні, нещастя, — перебив її командир. — Хтось з нас залишиться на Мімасі. Ти розумієш, що це зна-чить?

Тиша. І далеке зітхання, ніби з іншого світу:

— Я розумію…

— Я наказав Андрію летіти. Він відмовляється. Але наш колектив — три людини. Я прошу вас, Шуро… підтримайте мене. Подумайте, дівчинко…

Не чути відповіді. Тільки важкий подих, ніби зітхання Всесвіту. Нарешті, печальний голос:

— Ти вирішив, Андрійку?

— Так, Шуро…

— Ти не жалкуєш?..

— Ні, кохана…

— Шуро! — болісно скрикнув командир.

Мовчання.

— Шуро! Чому ви мовчите?

— Хвилина скінчилася, капітане, — суворо прозвучала відповідь.

СМЕРТЬ АНДРІЯ

Всюдихід зупинився біля прозорої стіни, де Андрій вперше опускався в підземелля. Фіолетова куля, що під час польоту була інертною, непорушною, тепер жваво заворушилася. На ній виникли рухливі картини: Ог-нєв пізнав в одній з постатей себе. Він повертався на всюдиході до ракети. В чому річ? Дивна істота пропонує їхати Назад? Значить, вони прощаються? Чи, може, куля бажає сказати щось інше?

Куля знову потемніла, випливла назовні. Вона попрямувала до отвору, зникла в сутінках тунелю. Огнєв кілька хвилин чекав, думав. Невже на цьому кінець? Десь в підсвідомості в нього жевріла надія, що колоністи Сатурна допоможуть людям Землі. Адже Андрій… на Мімасі… Один! Самотній! Скоріше до ракети. Треба добувати аміак. Може, ще пощастить…

Всюдихід ревонув моторами, круто розвернувся на місці і помчав по скелястій рівнині до зруйнованого корабля. Там, в каюті, чекає Шура. Чи витримає вона страшний удар?

Серце в командира завмерло, коли він відчиняв двері каюти. Всередині панувала напівтемрява. На відки-дному ліжку бовваніла постать. Вона була непорушною.

— Шуро,— покликав Огнєв.

Ніхто не відповів.

Командир метнувся до неї, схилився. Ввімкнув світло. Ясне проміння осяяло бліде обличчя дівчини, не-порушні очі, сухі вуста.

— Шуро, — печально сказав Огнєв. — Я повернувся…

— Я бачу, — прошелестіло у відповідь. Тільки губи ледь-ледь ворухнулися, а очі все були втоплені в не-відомість.

— Шуро, що з вами? Отямтесь…

— Що я ще можу зробити… капітане…

— Треба рятувати Андрія!

Ніби блискавка пройшла по тілу дівчини. В її зіницях спалахнули вогні, обличчя запаленіло. Вона гаряч-ково встала, схопилася руками за долоню Огнева. Настирливо шукала поглядом його очей.

— Значить, ще можна? Скажіть мені правду, капітане! Чи ще можна врятувати його?..

— Важко, дівчинко, — щиро відповів Огнєв. — У нього залишилось кисню на сорок годин. І без відпо-чинку ми не наповнимо навіть половини баків…

— Хай! — розпачливо промовила дівчина. — Хай буде половина. Я поведу ракету сама на Мімас. Я вря-тую його. Ми будемо ждати допомоги тих розумних істот… або власними руками наповнимо баки пальним там… на Мімасі! О, капітане! Скоріше!..

— Заспокойтесь, Шуро, — ласкаво відповів командир. — Так і зробимо. Тільки поведу ракету я… Зби-райтесь. Виїжджаємо негайно до прірви…

Андрій залишився сам. Зовсім самотній на пустельній планетці, за сотні мільйонів кілометрів від рідної Землі. Він спокійно дивився, як стартувала ракета, що понесла до Енцелада Огнева і дивну фіолетову кулю. Дивився і дивувався своєму спокою. Знав, що зовсім недалеко смерть… небуття… І відчував, що розум не протестує, не хвилюється. Все вирішено, все йде так, як слід…

Космонавт зайшов до грота, ввімкнув ліхтар. З подивом і співчуттям розглядав маленькі кульки зморще-ної речовини. Колись в них, в такій химерній формі теж пульсувала жива матерія, билася думка над загадками світу, хвилювалася, сподівалася на майбутнє, вірила в гармонію, жертвувала собою ради інших…

А тепер — кінець?

Андрій посміхнувся презирливо. Що за дурниці? Хіба де-небудь в світі є смерть? Перетворення, руйну-вання — не смерть, не знищення. Це тільки заміна форми… Вони, ці чужі істоти, послали вісника у простір. Той заклик докотився до істот Землі. Ми пішли назустріч іншому Розуму… І ось… вони лежать, нікчемні шма-точки праху, німі, непорушні. Але поклик їх, стремління, тепло душі не загинули. Вони передалися нам, світові, безконечності. Хай загину я… хай не повернуся на Землю… друзі понесуть на Батьківщину вість про таємничу цивілізацію, а з тою вістю буде частка моєї любові…

Андрій вийшов з грота, сів на скелі. Поглянув на туманну кулю Сатурна. Здивовано похитав головою.

Сотні років люди Землі дивилися на великі планети, помічали так багато дивного в цьому поясі і не гада-ли, що тут є життя. В наукових висновках ішли від своєї подоби, вважали, що життя може бути лише схожим на земне… Які дурниці. Безконечність не може бути дурною… Вона є справжньою, безконечною безконечністю, а не повторенням одних і тих же форм…

Савенко задумався, важко зітхнув. Жаль, що не доведеться самому побачити взірець дивовижного життя. Це вже зроблять інші вчені, дослідники. Яка велика епоха починається в системі Сонця, який неймовірний зліт духу! Впадуть ланцюги забобонів на рідній Землі. Навіть реакційні вчені, такі, як Мен, зрозуміють, що не тіль-ки своя планета, а навіть Всесвіт — це єдина сім’я, безконечна родина, а людина, будь-яка розумна істота — серце Всесвіту… Розум — найдорожче в Бутті. Його треба берегти, розвивати, направляти все вище і вище, до істини, до розгадки Великої Єдності Природи…

Урочисте почуття зародилось в грудях Андрія, сповнило все єство, гордістю запалило серце.

Це ж моя країна першою зруйнувала стіну неуцтва, запалила новий світильник знання. Ніби кора бруду, невмолимо спадає з тіла людства шкаралупа ненависті, розбрату, темряви. Хто зупинить могутнє стремління духу до безмежної волі? Хіба втримається туман під промінням Сонця?..

Савенко заплющив очі. В його свідомості вирували якісь фантастичні видіння. Марилися казкові кораблі, не бачені ніколи будинки, сонценосні істоти різних світів. Музика кришталевих акордів котилася з безмежжя, сповнювала душу чудесною гармонією. Хай пливе в безконечність час, хай в непоборному плині своєму ни-щить старе, темне, дисгармонійне і породжує все прекрасне. Це — невмолимий процес. Розум виявляється в будь-яких формах. Та він вивчає об’єктивний, а не вигаданий світ. І це об’єднує його. Я щасливий… я першим відчув велику єдність… Я щиро віддав своє життя ради того єднання…

Минали години. Андрій непорушно сидів на скелі. Закінчувався кисень в балонах, та він не звертав на те уваги. Величні, осяйні думки пливли, ніби мелодія органа, несли свідомість в нові світи. Холод проникав до серця, певне, почала слабнути термоустановка скафандра. Наступали останні хвилини…

Та коли почалася задуха, коли легені судорожно стислися, відчувши отруйну вуглекислоту, Андрій отя-мився. Він затуманеним поглядом поглянув на хронометр, сумно всміхнувся пересохлими вустами. Кінець…

Звідусіль котиться мла, застилає обрій. Та що там, над скелями? Зелений вогник. Земля… Вона посилає прощальний промінь своєму сину…

З сивого туману з’явилося обличчя неньки. Вона простягає до сина струджені руки, очі сповнені німим благанням і відчаєм. По блакитному

небу прокотилися білосніжні хмарини, розтанули вдалині, перетворилися в зграю лебедів…

Страшний біль пронизує груди, розтинає серце розпеченим шворнем. Сліпучий блиск виник перед очима космонавта. Постать мами хитнулася, впала, покотилася в темну прірву…

— Ненько, — прошепотів Андрій…

— Ненько-о-о! — відгукнулося в безконечності, і луна мільйони разів повторила той заклик, посилила, понесла до зеленого вогника…

Кривава імла насунулась звідусіль, згустилася, проковтнула свідомість…

КОЛОНІСТИ САТУРНА

Ціною нелюдських зусиль Огнєв і Шура наповнили частину баків аміаком. Вони буквально валилися з ніг. Через двадцять дві години командир сказав:

— Більше чекати не можна. Я стартую. Дівчинко… ти чекай тут, в каюті корабля. І вір…

Шура мовчки хитнула головою. Вона одягла шолом і, обнявши Огнева, пішла до виходу. Та, востаннє поглянувши в ілюмінатор, раптом скрикнула.

— Що з вами? — занепокоївся Огнєв.

Вона показала рукою на ілюмінатор, в її очах з’явився вираз безмірного подиву. Командир кинувся до оптичного отвору, поглянув. З

неба опускався якийсь утвір. Він був схожий на велетенську дзигу. Поверхня його переливалася іскрами в променях Сатурна і Сонця.

— Космічний корабель, — прошепотіла Шура.

Дзига наближалась. Вона опускалась по скісній лінії, виростала в розмірах, закривала собою диск Сатур-на і зірки.

— Що це значить? — замислено промовив командир. — Невже врятована нами істота викликала допо-могу? Погляньте — вони опускаються прямо на нас...

Те, що трапилося далі, здавалося космонавтам галюцинацією, сном наяву. Кілометррвий корабель закрив собою велику частину рівнини. "Розум", ракета з космонавтами опинилися всередині гігантського напівпрозо-рого купола. Потім могутня сила підняла колосальну дзигу вгору. Ракета теж одірвалася од грунту, летіла в просторі.

Навколо потемніло, стіни чужого корабля стали непрозорими Космонавти побачили, що їхня ракета опи-нилася в гігантському сферичному приміщенні.

— Вони кудись летять! — скрикнула дівчина.— А як же Андрій?

— Тихо, Шуро, — озвався зачудований Огнєв. — Ти бачиш — вони прилетіли за нами. Я не вірю, щоб вони забули Андрія... Нам треба ждати.

Дівчина сіла в крісло, з надією і нетерпінням чекала.

— Чому вони не з’являються? Де вони? Які?

— Терпіння, Шуро... Все буде добре...

Минали хвилини. Години. Не відчувалося ні руху, ні прискорення. Здавалося, космонавти висли десь в безмовності. Тільки в каюті ракети сяяла лампа освітлення, а зокола переливався вишневий морок, густий, пружний, непроникний.

Та ось знову повільно народилося світло. Стіни безмежної споруди ніби зникли, стали прозорими. Ко-мандир припав до ілюмінатора, радісно притягнув дівчину до себе.

— Шурочко. Ми на Мимасі. Ось місце катастрофи. Там я залишив Андрія.

— Де він? — несамовито скрикнула Шура, притискуючи руки до грудей. — Ви бачите його, капітане?

— Там... біля той гряди скель. Бачите отвір? Там ми знайшли істот... Дивіться — вони прямують туди.

Справді, невеликі темні апарати попливли над сліпучо-білою рівниною до урвища. Деякі з них зникли в отворі грота, один наблизився до плоского каменя, на якому щось темніло. Через хвилю з грота повернулися, попрямували до корабля.

— Напевне, вони забрали мертвих, — схвильовано сказав командир. — А той, окремий — поглянь, Шу-ро... Він знайшов Андрія!

Дівчина з страхом, з надією дивилася туди. З літального апарата випливли дві фіолетові кулі. Шура запи-тливо подивилася на Огнева.

— Це й є живі істоти, — сказав командир.

— Такі дивні, без жодної форми?..

— Зачекайте, — загадково всміхнувся Огнєв. — Не знати, хто з нас досконаліший…

Кулі зупинилися над темним предметом, підняли його. З грудей дівчини вирвався стогін.

— Це він… Мертвий…

Командир кинув погляд на хронометр. Похилив голову. Заперечувати не було потреби. Минуло сорок три години. А кисню залишилося на сорок. Вже три години їхній друг лежав мертвий… Але для чого вони за-брали їхнього товариша? Куди несуть?

Літальні апарати піднялися в повітря, минули рівнину, повернулися в нутро корабля. Так, як і раніше, зненацька померкло світло, імла покотилася навколо, стіни дзиги стали непрозорими. Ракета колихнулася. Пев-не, корабель знову вирушив у політ. Але куди? В якому напрямі? Чому ніхто з розумних істот не з’явився до людей Землі?..

Відповіді не було. Залишилися надія, чекання, тривога…

В ГОСТЯХ У КОСМІЧНИХ БРАТІВ

Змучена безсонням, страшними подіями, безупинним напруженням, Шура поринула в глибокий сон. Те-мрява ласкаво обняла її, несла в невідомість, відновлюючи втрачені сили, поглинаючи час чекання.

Та ось в прірву забуття долинули тихі слова:

— Встаньте, Шуро…

Хто це говорить? Огнєв? Як важко прокидатись. Голова падає вниз, несила звестися…

— Дівчинко, тут такі чудеса! Прокиньтеся!..

Шура розплющила очі і відразу ж зажмурила їх. Крізь ілюмінатор в каюту проникало сліпуче сяйво. Дів-чина підійшла до Огнева, поглянула назовні ракети.

Стіни велетенського корабля знову стали невидимими.

На півнеба виросла куля Сатурна, а внизу простягалася вдаль, мов казкова дорога серед Космосу, смуга знаменитого кільця. Якраз вона й відбивала сонячні промені, що заливали все навколо, сліпили зір.

— Феєрично, — прошепотіла дівчина.

— Не в тому справа, Шурочко. Гляньте сюди… Бачите — в самому кільці смуги сяйва? Це вже не блиск сонячних променів…

— Бачу… І в окремих місцях своєрідні спіралі. Невже штучні споруди?

— Безумовно. Кільце Сатурна — штучне, це очевидно. Вони ним збирають, конденсують енергію Сон-ця… а потім перетворюють в якусь іншу. Ці смуги сяють власним сяйвом. Тепер ясно, чому кільце Сатурна має такий сильний блиск…

— Невже вони летять прямо на Сатурн? Капітане, що буде з нами? На цій планеті тиск в тисячі разів бі-льший, ніж на Землі!

— Спокійно, Шурочко… Адже їхній корабель не руйнується? А ми всередині корабля. Я вірю — скоро все з’ясується…

Наближалася поверхня Сатурна, вірніше, поверхня атмосфери планети. Вже простим оком видно було колосальні вихори в шарах

повітря, безупинний рух масивних потоків. В окремих містах крізь туманну пелену проглядали якісь об’єкти рожевого кольору. До однієї з таких споруд прямував літаючий колос.

Потьмарилось, затягнулося димком чорне небо, замиготіли зірки, оточилося імлистим ореолом Сонце. Рожева споруда стрімко наблизилася. В ній відкрився гігантський отвір, справжня безодня. Корабель впевнено зайшов туди. Отвір зник. Навколо запанувала пітьма…

— Прилетіли, — несміливо озвалася Шура. — Може, вийдемо?..

— Треба чекати…

Ззовні заструмилося м’яке проміння. Ніжні барви лягли на стіни сфери. Відтінки нагадували фарби зем-ного світанку.

— Чудово, — озвався Огнєв. — Вони створюють таке освітлення для нас. Самі господарі бачать в інфра-червоному спектрі…

— Капітане, — приглушеним голосом сказала Шура. — Зверніть увагу на прилади…

Огнєв кинув погляд на аналітичні автомати. Проглянув результати досліджень зовнішніх приладів. Зовні ракети повітря було аналогічним земному. Все — кількість кисню, азоту, тиск.

Командир рішуче повернувся до Шури, стиснув її руку.

— Вийдемо, дівчинко. Вони готуються до зустрічі. Хіба це не зрозуміло?

— Вийдемо, капітане, — з надією відповіла дівчина.

Вони скинули скафандри, шоломи. Залишилися в теплих комбінезонах. Шура крадькома вийняла дзерка-льце, зачесала попелясте коротке волосся.

Огнєв посміхнувся. Одвернувся, щоб вона не помітила.

— Ти готова, дівчинко?..

— Так…

— Тоді ходімо…

Невеличким ліфтом вони опустилися вниз, вийшли крізь люк назовні. Глибоко вдихнули повітря, закаш-лялись. Воно було сухим, трохи морозним.

Космонавти оглянулись. Стін сфери не можна було помітити. Невідомим оптичним способом розумні іс-тоти досягли ефекту безконечності. Око не зупинялося на будь-якій деталі. їх не було. Тільки переливи кольо-рів—ніжних, тонких, мінливих.

Під ногами була темна підлога. Вона виднілася, скільки сягав погляд, зникала в імлі. Урочиста тиша па-нувала в неосяжному палаці. Та це не була мертва тиша Космосу, загрозлива тиша ворожого світу. То було мо-вчання таємниці, безмовність мудрості, життя, яке готове до дії.

З голубої імли з’явився якийсь об’єкт. Він швидко наблизився.

— Фіолетова куля, — прошепотів Огнєв. Куля зупинилася недалеко від космонавтів.

Завмерла, похитуючись в повітрі.

— Що нам робити? — з острахом запитала дівчина. — Може, звернутися? Та тільки вона ж не зрозу-міє…

Істота почала міняти форму, видовжуватись. Космонавти вражено дивилися на бурхливу трансформацію. Навіть Огнєв, який вже один раз бачив таке явище, не міг стриматися від вигуку подиву.

— Вона стає людиною, — злякано сказала дівчина. — Капітане, погляньте… що це значить?..

Перед ними стояла людина. Вона не мала жодного одягу. Та цього й не потрібно було. Це була не справ-жня людина з усіма її органами, а спрощена скульптурна подоба, проте геніально граціозної форми. Тіло істоти просвічувалось, всередині можна було помітити якусь пульсацію.

— Це тобі відповідь, — захоплено промовив командир. — Ти говорила, що вони без жодної форми. Пев-не, ці істоти можуть набувати будь-якої форми…

— Як же так? — зачаровано запитала Шура.

— Я знаю не більше тебе… Очевидно, вони мають зовсім іншу конструкцію… і незрівнянно вищу, ніж ми. Вени вже мають можливість ліпити з себе форми, так, як наш скульптор з глини. З кулі можна зробити все, що завгодно…

— Розумію… тільки не зовсім…

Постать "людини" хитнулася назустріч землянам. На обличчі з’явилися великі блакитні очі, несподівано пролунав дивний, дзвінкий, якийсь незвичайний для слуху голос:

— Я вдячний людям Землі. Я той, кого ви врятували…

Космонавти отетеріли. Навіть Огнєв не міг здобутися на слово.

— Не дивуйтесь,— говорила істота.— Ми знаємо давно символи, якими ви спілкуєтесь на Землі. Те, що ви звете мовою.

Огнєв глибоко вдихнув повітря, опанував себе.

— То ви були на нашій планеті?

— Не раз. Вже мільйони років. Але ми бачили, що життя там розвивається по інших законах, і не втруча-лися в його хід.

— А як же спілкуєтесь між собою ви?

— Ви не зрозумієте.

— Який же ваш справжній вигляд?

— Такий, як ви бачили спочатку…

— Ви спеціально послали свій апарат на Землю?

З очей істоти засяяло проміння великої ніжності, вдячності.

— Ні! То трапилося випадково. Наш апарат розбився на другому супутнику. Ми залишилися без жодних запасів. На Сатурн не мали змоги повідомити. Ми чекали. І ось над супутником пролітав якийсь корабель. Ми запустили останній апарат зв’язку, що в нас був, на орбіту. Він догнав корабель. Минало багато часу. Нас не знайшли. Два мої товариші загинули, щоб зберегти життя мені. А потім… наступило забуття. І, нарешті, ваша поява…

— А як же ви… — Огнєв запнувся, підбираючи слова. — Як ви могли жити на супутнику… без їжі, без повітря?..

Істота якусь хвилину мовчала, ніби осмислюючи почуте, потім зробила заперечливий жест.

— Ми зовсім інші, ніж ви. Дізнаєтесь потім.

— А ваші товариші? Їх не повернуть до життя?

— Вони вже живі, — відповіла істота.

— Живі, — скрикнула дівчина. — А наш товариш? Андрійко? Він мертвий?

— В світі нема нічого мертвого, — загадково сказала істота.

— Що це значить? — Тихо запитав Огнєв. — Як розуміти ваші слова?

— Трохи терпіння, — всміхнувся господар. — Я знаю, що запитань буде безліч. Ми приготували для го-стей приміщення. Запрошую вас туди.

Він рушив з місця, поплив над підлогою. Космонавти пішли за ним — зачудовані, окрилені незнаним пе-редчуттям чогось великого, доброго, щасливого.

Ось примарна стіна сфери, в якій вони знаходилися. Відкривається отвір. Космонавти опиняються в тіс-ному коридорі. Гасне світло. Підлога здригається і рухається кудись в пітьму. Нарешті, все затихає. І знову сяй-во ніжного світанку.

— Капітане! Як прекрасно! — вигукнула Шура.

Згори, з голубої бані, лилося золотисте проміння, схоже на сонячне. Аромат земних квітів і трав сповню-вав просторе приміщення. Попід стінами колихалися під подихом вітру пальми земних тропіків, білокорі бере-зи, цвіли троянди.

— В нас є оранжереї для рослин з різних планет, — почувся голос істоти. — Тут вам буде приємніше. Спочивайте.

Огнєв і Шура, не в силі промовити й слова, вбирали в себе неповторне враження. Це не був сон, казка, вигадка. Це була чарівна дійсність. В холодній, чужій системі Сатурна розквітало життя Землі. Воно зустрічало рідних істот, вітало їх в далекому світі. Огнєв всім єством збагнув ідею великого єднання.

Шура відчула втому, оглянулась. Під деревами стояли білосніжні стільці граціозної форми. Господар пе-рехопив погляд дівчини. Гостинно вказав рукою.

— Сідайте. Вам необхідно відпочити.

Космонавти з насолодою випросталися в кріслах. Господар зупинився перед ними, знову почав говорити:

— Ми жителі планети з Альфа Центавра.

— Як? — здивувався Огнєв. — То ви не з Сатурна?

— Ні. Але наша планета схожа на Сатурн. Ми вирішили колонізувати планету в сусідній системі. Вибра-ли Сатурн. Бували і у вас. Ми вважали, що люди Землі далекі від нас. Ми шукали подібних до себе, літаючи в інші світи. Тепер я бачу, що це була помилка. Наш поклик, що випадково потрапив на Землю, збудив відгук у вашому розумі. Не знаючи, які ми, хто ми, ви полетіли на допомогу на своїх недосконалих апаратах. Хто скаже тепер, що ми чужі? Нас об’єднує більше, ніж роз’єднує. Хай не

турбує вас ваше майбутнє. Цивілізація Альфа Центавра могутня, вона допоможе вам повернутися на рідну планету. Я знаю — ви цікавитесь нашою історією, хочете знати, хто ми. Слухайте ж, наші далекі друзі, люди планети Земля…

І космонавти почули яскраву, вражаючу розповідь про грандіозну історію планети з Альфа Центавра…

ІНШИЙ СВІТ

Перші краплі життя виникли в густих шарах гігантської атмосфери нашої планети, схожої на Сатурн, се-ред несамовитих потоків газів, в сяйві електричних розрядів. Вони сприймали в себе бурхливі розряди енергії, вводили її могутність в життєвий цикл. Густа атмосфера давала дітям своїм багате живлення. Первісні центри життя збільшувалися, об’єднувалися, ускладнювалися. Тільки пішли вони не по шляху земного життя. Колонії сталих клітин, які утворювалися на Землі, не могли б існувати в таких умовах. Безперервна зміна умов вимагала і мінливих форм, організмів з максимальною здібністю пристосування.

В об’єднаних клітинах виникали нервові центри. Навколо них групувалися міріади енергетичних ядер. Вони розташовувалися пружними рухливими секторами вздовж поверхні організму Вони, ті ядра, ставали уні-версальними слугами матері-клітини. Сприймали будь-які враження зовні, розносили потоки енергії по всіх закутках організму, боролися з хворобами.

Життя вдосконалювалось, шукало найкращого вияву. З’явилися перші істоти, що усвідомили себе. Вони об’єднувалися на плаваючих островах, створювали перші колонії. Вони проникали до поверхні планети, корис-талися її внутрішнім теплом. Рухливість форми дозволяла істотам творити будь-яку форму кінцівок, будь-які органи почуття. Це прискорювало еволюцію, допомагало пізнавати природу. На плаваючих в атмосфері остро-вах виникли житлові центри. З’явилася

наука, виростало стремління до пізнання себе і світу. Розумні істоти проникли в верхні шари атмосфери, побачили зірки, інші планети.

Вони зрозуміли своє місце в Космосі.

В розумовому центрі істот відбувалися потужні ядерні процеси. Вивчивши себе, істоти почали викорис-товувати ті ж самі процеси в навколишній матерії. З’явилися літальні апарати, автоматичні устрої. Відбулися перші польоти в Космос, на сусідні планети. Почалося стрімке вдосконалення Розуму, його тріумфальний політ в безконечність.

Істоти відвідали Сонячну систему, Сатурн, Юпітер. Там теж існувало життя. Але воно ще не досягло ви-сокого рівня. Цивілізація Альфа Центавра створила на Юпітері і Сатурні гігантські плаваючі в атмосфері міста. Було розселено населення планети в інші світи. Для цього вчені використали також планети Уран і Нептун, оточили атмосферою супутник Титан.

Навколо Сатурна створили велике енергетичне кільце з роздрібнених астероїдів. Воно акумулювало ене-ргію Сонця, перетворювало її в інші види енергії. З пояса малих планет істоти забрали найбільші уламки, виве-ли їх на орбіту навколо Юпітера, Сатурна, Урана і Нептуна, збільшивши число супутників великих планет. Всі ці брили матерії призначалися для майбутніх великих планів переселення своїх рас, над якими працювали вчені Альфа Центавра.

Космонавти побували на сотнях інших планет біля далеких зірок, відвідували чужі галактики. Життя на тих планетах не повторювало одних і тих же форм. Воно було безконечно мінливим. Але над всіма тими фор-мами панувала одна велика і прекрасна суть: стремління до вищої гармонії Розуму з Природою, до розуміння таємниці Буття ..

КІНЕЦЬ А МОЖЕ... ПОЧАТОК?

Господар замовк. Земляни мовчали, заворожені грандіозною картиною розвитку невідомого життя. Пер-шим отямився Огнєв. Він запитав:

— Ми не можемо одразу збагнути всього. Ваше життя — несподіванка для нас…

— Як і ваше для нас, — сміхнувся центаврієць. — Наші космонавти теж були вражені, коли вперше по-бували на Землі.

— Я б хотіла знати, — несміливо озвалася Шура, — чи довго ви живете? І чи є поділ на стать?

— Ми практично безсмертні. Не дивуйтесь. В цьому допомагає нам сама природа. Вона створила наші організми, як ви вже чули, динамічними, рухливими. Вони живляться атмосферними газами, енергетичними розрядами, радіацією Сонця. Будь-яке пошкодження або порушення функцій миттю ліквідується. Таким же чином організм очищається від слабих, хворих ядер. Отже, періодично відбувається активізація організму. В певний час кожен з нас ділиться на дві частини. Це і є народження двох нових істот. В кожної з них виявляється нова свідомість, нові стремління, нові здатності. Але особистість попередньої істоти входить як складова час-тина в потомків…

— Це схоже на земні клітини, — прошепотіла дівчина.

— Правда, — згодився центаврієць. — Ми зберегли багато від первісних істот. У вас виник стабільний кістяк, сталі форми. В наших умовах це неможливо. Організм одержав здатність набувати потрібних форм, за-лежно від обставин. Сталих органів почуттів теж нема. Всі вони в потенції зберігаються в нервовому центрі. В разі потреби органи сприймання виникають там, де це потрібно…

Центаврієць замовк, на мить задумався. Потім занепокоєно сказав:

— У нас буде час для розмови. Ми повністю покажемо вченим Землі наші досягнення, відкриємо глиби-ни нашого Розуму. А тепер треба йти. Я запрошую вас в інше приміщення…

Він поплив над підлогою. Заінтриговані космонавти пішли за ним. Шура на ходу прошепотіла:

— Те, що ми почули, грандіозно, неймовірно. Але чи не штучна їхня цивілізація? Ні музики, ні книг, ні мистецтва…

— Звідки ви знаєте? — заперечив Огнєв. — Хіба гармонія може передаватися лише коливанням повітря? Або художнє видіння висловлюється лише словами чи картиною? Може, вони незрівнянно багатші від нас. Та я в цьому й не сумніваюсь. Адже вони старші на мільйони років…

Центаврієць привів людей Землі в інше приміщення. В його центрі скупчилося кілька фіолетових куль. Це було таким вражаючим контрастом порівняно з виглядом першої істоти, що космонавти засумнівалися. Не-вже незвичні, фіолетові істоти і ця прекрасна постать — одні й ті самі створіння? Воістину природа безмежна в своїх проявах і можливостях!

— Це наші найкращі вчені, — озвався центаврієць.

— Що вони роблять? — запитав Огнєв.

— Дивіться.

Кулі розійшлися. З’явилося овальне чорне підвищення. Воно, не спираючись ні на що, висіло в повітрі. На ньому лежала постать людини без вбрання.

— Андрій! — скрикнула Шура. Вона рвонулася вперед, але міцна рука Огнева стримала її.

— Терпіння, дівчинко… Вірте… і ждіть.

— Що вони роблять з ним, капітане? Невже… невже…

Вона не закінчила фрази, схвильована до глибини душі тим, що діялося перед її очима. Фіолетові кулі іс-тот ритмічно кружляли навколо мертвої людини Землі, на кілька хвилин зупинялися, знову кружляли. В ті ко-роткі паузи кулі змінювали форму. Вони по черзі приникали до трупа, ніби обмазували його своєю поверхнею. Нарешті, кружляння припинилося. Істоти зупинилися непорушно. Тільки ритмічне пульсування їхньої поверхні показувало, що в них відбувається якийсь бурхливий процес.

Зненацька одна з куль видовжилася. На ній виник невеликий горбик, перетворився в міхур, який відділи-вся від тіла істоти. Такі ж кульки випустили інші вчені Центавра. Гірлянда рухливих утворів повисла над тілом Андрія.

— Що це? — запитав зачудований Огнєв.

— Вчені вивчали організм вашого товариша, його будову, вражені місця. Тепер вони виділяють частину своїх енергетичних ядер, які підуть на відновлення життя, на заміну мертвих клітин в трупі…

— Хіба це можливо? — скрикнув Огнєв.

— Так. Дивіться.

Космонавти завмерли. Те, що діялося, виходило за грані розуміння. Маленькі кульки живої речовини, мов по команді, опустилися вниз, проникли в тіло Андрія, зникли. Істоти знову зімкнули коло, закрили

труп від людей Землі. Над ними виникло якесь малинове сяйво. Воно пульсувало. Чулося тихе шелестіння…

Нарешті, фіолетові кулі знову розступилися. Почувся голос центаврійця:

— Можете підійти ближче. Погляньте на вашого товариша…

Шура, стримуючи ридання, що рвалися з душі, наблизилася до підвищення. Обличчя Андрія — ще худе і бліде — наливалося ледь помітними барвами. По тілу проходили судороги. Груди високо підіймалися, вдихали запашне повітря. Затріпотіли повіки…

Шура плакала радісними сльозами і не соромилася нікого. Вона зачаровано дивилася на кохане обличчя, повторюючи, мов уві сні:

— Він житиме, капітане… Андрійко житиме…

……

А за міцно склепленими повіками Андрія бушували видіння. Суцільна, непроглядна стіна темряви поволі розсіювалася, розступалася. Неосяжний океан вселенського життя колихав його на своїх грудях, ніс в безконе-чну дорогу.

На далеких обріях горіла зірниця, пломеніли очі рідної матері. Блакитним полум’ям спалахнуло небо, в далеч покотили хвилі золотого хліба. Колосисте море шелестіло, співало урочисту пісню торжества життя. А над ним, над буянням природи, над піснею жайворона, плив у бездонному небі білий паперовий змій його ди-тинства, як провісник нових вселенських подвигів юних буряних сердець…